

Önder KURT

Özgürlükçü Bir Edebiyat Üzerine

E-Hayalet.Net

Özgürlükçü Bir Edebiyat Üzerine -1:

Fellik Fellik Kendini Arayıp Bir Türlü Bulamayan "Yazar"lar

Volkan'ın Aslı Erdoğan hakkında yazılmış bir yazıyı eklediği blog'a cevaben yazılmış yorum. İzninizle, gözden kaçmasın diye ön sayfaya da ekliyorum.

Gecenin bir vakti hızla yazıldığı için redakte etme şansı olmadı. Bu yüzden okuyanlardan özür dilerim. Umarım yarın sabah düzeltmeleri yapabilirim. Okumayı çok güçleştiren çok vahim hatalar yok diye umuyorum.

Söz konusu blog şu:

<http://www.e-hayalet.net/bloglar-mainmenu-216/asl-erdoan-.html>

Sevgili Volkan,

Bu yazıyı bizlerle paylaşmandaki gerekçiyi kendi yorumlarınla dile getirmediğin için, ona ilişkin duruşun nedir haliyle bilemiyorum. Alan Sokal gibi, her yazılanı gerçekten anlamaya çalışarak okuyup okumadığınızı test etmek için mi, yoksa sitede Aslı Erdoğan hakkında yapılan tartışmalara katkı olsun diye "Bakın o kadar aşağıladınız kadın, aslında bu kadar derin biri" örtük mesajını vermek için mi koydun bilemiyorum. Ancak insanın değer verdiği bir yazarın/düşünürün yerin dibine sokulmasının insanın bizzat kendisine yapılmış bir saldırı gibi algılanacağını biliyorum. O yüzden Aslı Erdoğan'ın beğendiğin biri olduğunu varsayarak, ayrıca başka sevenlerini de kırmamak için elimden geleni yapacağıma bütün içtenliğimle söz veriyorum. Emin olun bu yazı için bilgisayarımın başına oturduğumda, "bu sefer ağzıma geleni söylemeyeceğim, ölçülü olacağım" kararlılığı, yazacaklarımın içeriği kadar önem taşıyordu benim için. Başarılı olacak mıyım bilmiyorum ama olsam bile bunun muazzam bir çaba sonucu olduğunu bilmenizi isterim. İnanın tepkim o kadar büyük. Az önce yazdığım çok ağır bir pasajı sildim.

Volkan, eğer bu yazıyı beğendiğin için paylaştıysan bir soruyla başlamama izin ver; bu yazıda sana aşırı derecede yapmacık, sahte gelen bir hava yok mu? Benim ilk aklıma gelen bu oldu. Yanılmıyorsam Can Yücel'in bir lafı vardı; "Her ne olursa olsun yalan söylemeyelim, başkaları kadar kendimize de yalan söylemeyelim" gibi bir sözdü. Kuşkusuz bildik halk hikmetinin, din bilgisi ve ahlak dersinde öğretilenin ötesinde bir sözdü, ben tam aktaramadığım için etkisi kaybolmuştur. Ustanın demek istediği, en azından benim anladığım, ne yaparsak yapalım, -konumuz bağlamında-, ne yazarsak yazalım, kendimizde olmayan fikirleri ruh hallerini sanki çok yoğunluktan yaşıyormuşuz gibi yazmayalım şeklindeydi. Bu yazıda olmayan da tam olarak bu.

Bizim doğu kültürlerinde, hoş gerçi antik yunan tragedyasında koro da aynı işlevi görmüş; ağıtçı kadınlar vardır malum. Onlardan ilk haberdar olduğumda yaşadığım inanılmazlık hala dip diri aklımda. Bir insan hissetmediği biri acı için ücret karşılığı nasıl ağıt düzebilir, başka birileri de bunun sahte olduğunu bile bile nasıl böyle bir servisi satın alabilir. Toy zihnimde anlam verememiştim..

Bu kadın, Hande Ögüt de, her kimse, herhalde muhtemelen kendisi de bir "yazar" benzer bir işlevi tersten yerine getiriyor; ağıt değil methiye satıyor; tıpkı satılık ağıt gibi hissedilmeyen ya da aslında hak edilmeyen bir methiye.

Bu, başka bir yorumumda, efsane Talk-Show'cu, kitap kulübü sahibi Oprah vesilesiyle dile getirdiğim amerikan "endorsement" kültürü. Aynı anlamı ileten Türkçe bir kelime aklıma gelmedi. Ama "onay"ı aşan tınıları var; genellikle politik kullanılıyorlar; falanca önemli bir şahsiyet falanca bir adayı endorse ediyor ve o adayın oyları katlanıyor. Endorse edenin hangi

gerekçelerle, hangi akıl yürütme ile ettiğine pek bakılmıyor. “Ha falanca endorse ettiyse vardır bir bildiği” yaklaşımı ile kabul ediliyor.

Yazıda ikinci dikkatimiz çeken ise, Aslı Erdoğan'ın en sevdiği temanın "ölüm" olduğu ve her ne pahasına olursa olsun sürekli "kendini aradığı" dışında tek bir bilgi vermemesi, ufacık olsun bir fikir ulaştırmaması, söz konusu yazarın - varsa- dünya görüşü, felsefi duruşu hakkında en küçük bir anlam iletmemesi. Kendilerinden haberdar olunduğu, dağarcığında bulunduğu örtük mesajını vermek dışında neden başvurulduğu belli olmayan, alakasız teknik kelimelerin, aralarında herhangi mantiki bir geçiş olmayan, ama herhalde melodik etkiye sahip olduğu varsayılarak kurulmuş cümleler içine serpiştirilmesinden başka herhangi en küçük bir anlam iletimi söz konusu değil. Olduğunu düşünen varsa, gerçekten görmek isterim. Ben olmadığımı aşağıda göstermeye çalışacağım.

Bu yazı, insanlar arasında yapmacıksız, gerçek anlam iletimine dayanan şeffaf bir iletişim kurma güdüsüyle yazılmamış. Ne kadar bilgili ve derin olunduğunun rüküş bir gösterisinden herhangi bir anda öteye gidememiş. Ne kadar farklı renkteki aksesuar takılıp takıştırılırsa o kadar güzel görüneceğini düşünen bir traversti gibi; ne kadar çok düşünürün adı anılırsa, ne kadar çok teknik terim kullanılırsa o kadar zengin bir düşünsel faaliyet ortaya konmuş olunacağı saplantısıyla kaleme alınmış. Öyle çamur at izi kalsın kolaycılığıyla yazmıyorum bunları. İşte bazı örnekler; başlangıçta satır satır, kelime kelime her absürlüğünü ortaya koyacağım dedim -sabahki birinci okumamda buna karar vermiştim yanlış anlaşılmasın, o niyetle oturmam- ama baktım, makul ölçülü, samimi tek bir satır yok. O yüzden çok sıkıcı oldu. Kimseyi de tek bir mesaj için örneklerle boğmak istemedim.

Örneklere geçmeden önce belirteyim, yapacağım alıntıları katılmadığım düşünceler olduklarından falan değil, -dikkatinizi çekerim- herhangi bir düşünsel aktarım yapmadıklarını göstermek için aktaracağım;

Yaşam öncesi bir yabanılığa

Buradan bir anlam çıkarabilen varsa lütfen beni aydınlat. Gerçekten çok uğraştım ama bu "yaşam öncesi yabanılığ" zihnimde canlandıramadım. "Yaşam öncesi" ne vardır, inorganik, kayıtsız, ahlaksız, etiksiz saf haliyle Varlık. Peki yabanılık neye gönderme yapar?

Toplumsal, hadi insan toplumsallığını geçtim, amip ve bakteri düzeyinde de olsa en az iki farklı toplumsal oluşuma gönderme yapar. Çünkü bir toplumsal yapının "yabanıl" diye sınıflandırılabilmesi için öyle olmayan bir diğeri gerekir. Diyelim, en azından yabanıl amiplere karşı uygar terlikli hayvanlar topluluğunu öngerektirir. Şahsen kendi adıma ne kadar zorlarsam zorlayayım, "yabanıl" gibi insan uygarlığının moral ölçütleriyle yüklü bir terimi diyelim bir Volkan'a ya da evrenin derinliklerindeki bir Pulsar'a atfedemiyorum, "yabanıl" bir uranyum, uysal bir nitro gliserin ya da mülayim bir siyanür tasavvur edemiyorum..

"Yaşam öncesi bir yabanılık" öyle herkesin erişemeyeceği esoterik bir anlama sahipmiş şantajını ise artık yemezler. Şu cüreti gösterebilmek gerek; bu cümle insanlar arası karşılıklı bir iletişim sağlamak için kurulmuş falan değildir. Bu basbayağı boş ve eblehçe bir laftır, bir anlam yaratması mümkünse, bu ancak yazar iktidarı karşısında duyduğu ezilmişliğin baskısıyla, okurun kendi kendine kurduğu çekingen tahminlere dayanan bir sonsuz anlamlılık olabilir. Lacan'ın insanın gelişimindeki İmgesel evrendeki türden bir anlam belki..

Bu kadar da değil, devam edelim;

“Enerjisi yabandan gelen ve nihayetinde ona dönen yazarın yalnızca yazma edimi değil, yazısı da karanlıkta ünlendirilmiş bir çığlıktır.”

Yaşam öncesi olması ile iyice esoterikleştirilen, iyiden iyiye mistifiye edilen bu yaban(ıl)ın aynı zamanda bir enerji kaynağı da olduğunu öğreniyoruz. İstanbul gibi bir şehirde ya da herhangi bir türk şehrinde yazarlık için gereken enerjinin alıncağı bu "yaban"lıkla nasıl temasa geçebilir kişi, kendi otantik sorunsallarla uğraşan yazar kurgusuna dayanan fantezi evreni dışında? Ama bu "yaban"ı gene de bizim göremediğimizi bir yönü vardır diyerek, cümlelerin ikinci kısmına geçelim. Yazma edimi ile yazı ayrımı nasıl mümkündür, ayrım çizgileri nedir? Bu ayrım dil felsefesindeki, yazıya/söze dökülmeye niyetlenen zihinsel süreçle, gerçekte ağızdan kalemden çıkan arasındaki ayrımı dile getirmek için kullanılan sözcelem/sözce - enunciation/enunciated ayrımını akla getiriyor. Ancak bu ikisinin örtüşmesi bilinçdışının müdahalesiyle mümkün değildir, ancak eleştirmenimiz Aslı Erdoğan'ın hem yazma ediminin, hem de yazısının bir çığlık haline geldiğini bildiriyor -hem niye karanlıkta?-, yani ikisini de onaylıyor. Demek sözcelem/sözce ayrımı değil söz konusu. Şimdi birinden biri aktarılan düşünceyi/fikri anlatmak istiyor olmalı; ya yazma edimi ile ya da yazı ile aktarılan düşünce/gözlem dile getiriliyor demek ki? Peki ama diğer neyi dile getiriyor? Geriye sadece yazma ediminin düşünceyi, yazının da kağıda dökülmüş maddi varlığı dile getirmesi. Ancak harflerin, mürekkebin, tonerin maddi varlığının bizimle ilgisi ne? Belki burada benim bir erkek olarak algılayamayacağım "kadınlık durumu" ile ilgili bir şeylere gönderme var. O yüzden başka örneklerle bakalım;

"Ve bu çığlık âdemelmasından fırladığı ân, bir eyleme dönüşmeye meyyaldır."

Bir kere ademelması, adı üstünde Adam's Apple, Eve'de / Havva'da bulunmuyor. Kranlıkta ünlendirildikten sonra bir kadının çığlığı olmayan ademelmasından nasıl "fırılıyor"?

Biz Marxistler şu bela teori/pratik meselesi üzerine boşuna kafa yormuşuz, düşüncelerimizi, teorimizi eyleme nasıl sokarız diye dünyanın dört bir yanında yüzlerce yıl binlercemiz boşuna uğraşmış, kafa patlatıp durmuşuz. Aslı Erdoğan'ın her neyse o müthiş etkili yönteminin sırrına vakıf olmaya çalışsak çok da iyi edermişiz, baksanıza var olmayan ademelmasından çıktığı an hemen eyleme doğru meylediyor.

Şimdi güzellemenin, Zizek'in çok sevdiği deyimle, müstehcen/obscene boyutlara vardığı (obscene bizdeki müstehcen anlamını içermesine rağmen sadece onla sınırlı değil, patolojik bir ölçsüzlüğe de vurgu yapıyor- şu pasajlara bakalım:

"Balzac, yeryüzünde hiç kimsenin işini yabancılar kadar derinlemesine ve her yönüyle incelemediğini söyler: "Bu nedenle düşünceden işe geçtikleri zaman hiçbir eksik bulamazsınız."

Burdaki mantık yürütme zincirini şöyle bir özetleyelim;

1. "Yazı yabancı kılar insanı, Marguerita Duras'ya göre", Aslı Erdoğan da yazıyor, demek ki yabancı. Sonra Balzac'a geçiliyor. Ancak burada hayli muhtemeldir ki, türkçenin aktarılan farklı sözcükler karşısında ya yetersiz kalmasından ya da maksatlı bir çarpıtma ile iki "yabancı" güzellemenin amacı doğrultusunda teke indiriliyor. Muhtemelen Duras'ın bahsettiği "yabancı"lığın orijinali "alienation" gibi bir şey olması lazım, ki doğru karşılığı yabancılaşmak değil yabancılaştırmaktır. Balzac'ın bahsettiğinin ise "savage"tan başka bir kelime olma ihtimali yok, ki bizdeki daha az şiirsel karşılığı vahşi/ilkel'dir. Yazmanın insanı savage değil alien yaptığı daha akla yatkın görünüyor..Ama fazla da paranoyak olmayalım, gerçekten Aslı hanım yazınca "savage"laşıyordur, vahşileşiyordur.Elimizde yeterli veri yok..Spekülasyona dalmayalım.

2. Alien ya da savage, Aslı hanım bir şekilde yabancı olduğu birinci basamakta kanıtlanıyor. Şimdi yapılması gereken "yabancı" ile ilgili çok onore edici bir pasajı hatırlamak; Balzac yardıma koşuyor. Ancak kuşkusuz Aslı hanım doğmadan çok önce ölmüş olan Balzac onu

düşünerek dile getirmemiş bu lafı. Balzac lafından pay çıkarabilmek için Aslı Hanım yabanılığı/vahşiliği de o yüzden kanıtlanmak durumundaydı zaten..

3. SONUÇ: Aslı hanım düşünceden işe geçtiği zaman herhangi bir eksik bulmamız mümkün değil, boşuna aramayalım

Bir başka obscene/müstehcen aşırılıkta bir güzelleme;

Ki karanlıkta görebilme becerisi, derin, buzul sularda yüzebilme yetisi, iğdiş edildiği yerden yeniden tomurcuklanabilme hassası bir 'yabanıl' oluşundan mülhem

Bir edebiyatçıdan mı bahsediliyor, yoksa bir Amerikan Süper Hero'sundan mı belli değil? Herhangi bir insani zaafı yok, aksine insan üstü Süper Hero yeteneklerine sahip karanlıkta görüyor, buzlu denizlerde yüzüyor, hiç yaralanmıyor, yara aldığı yer hemen iyileşiyor. Zümrüt-ü Anka kuşu gibi hep yeniden yeniden diriliyor. Örümcek Adam'da bile bu kadar yetenek yoktur herhalde. Üstelik bu kadar da değil, aynı anda iki farklı mekanı da görebiliyor;

Korkunç ve dipsiz "görecelik uçurumu"na dehşet dolu gözlerini dikerek "söylem kuyusu"na bakar

İnsanın, herhalde Hinduizmde ve/veya başka mistik öğretilerde en yüksek guru'luk seviyesine ulaşanların sahip olduğu 3.gözü yoksa ensesinde, "korkunç ve dipsiz 'görecelik uçurumuna' gözleri dikili iken aynı zamanda "söylem kuyusuna" da nasıl bakabiliyor? Ha demek ki, "görecelik uçurumu" ile "söylem kuyusu" arasında bir düzdeğişmeceli/metonomi ilişi var, birine bakarken onun ima ettiği diğeri görülebiliyor. Peki "görecelik uçurumu" ile "söylem kuyusu" arasında ne gibi bir bağlantı var? Felsefe mi yapıyoruz edebiyat mı? Hangisi? Felsefe ise, böyle eblehçe yapılmaz, ortaya iki tane kel alaka terim atım arada kesin bir bağ varmış gibi varsayılmaz. Adım adım birinden diğerine nasıl geçtiğini göstermen gerekir. Yok edebiyat yapıyorsan, felsefi teknik terimlerin edebi dil içinde yeri ne? Siz büyük yazarların, kendi çağdaşları filozfların terimlerini böyle fütürsüzca kullandıklarını biliyor musunuz? Mesala Dostoyevski'de, mesala Hegel'den "karşıtların birliği", ya da "olumsuzlamanın olumsuzlamasına" ya da Kant'ın "koşulsuz buyruğuna", "fenomen"/noumenon ayırımına böyle direk bir gönderim okudunuz mu? Felsefenin dili analitik/çözümleyicidir, teknik bir dildir, estetik mantık daha merkezidir. Edebiyat öyle mi? Edebiyat içinde yaşanan insanlık durumunu estetize bir dille anlatmak değilse nedir? Peki öyleyse Nietzsche'ci perspektifizmi çağrıştıran "görecelik uçurumu"na gönderme niye? Çağrıştıranı ne kelime gönderi doğrudan oraya, zira onun müthiş "Uçuruma bakarsan, uçurum da sana bakar" aforizmasına direk gönderi.. Aforizmalarından başkasını okumadıkları da belli..Hadi bunu anladık, hoş bir edebi efekt yaratır Nietzsche, bu işe çok uygundur..Peki "Söylemin Kuyusu" neyin nesi oluyor? Bu sefer de Foucault'yu bilerek konuşuyorum mesajı mı var? (Bkz. Foucault'un "Söylemin Düzeni" adlı makalesi). Ne işi var "söylem"nin ebedi bir üretim ve eleştiri içinde? Son derece teknik bir terimdir, toplumda yürürlükte olan iktidar ilişkilerinin dile izdüşümüne gönderme yapar? Aslı hanım uğraş alanı burası mı? Olduğu yününde bir ipucu yok, zira o yazmanın vahşi cangıllarında "kendini bulmakla" meşgul, korkunç tehlikelerle dolu bir yoldan geçen zorlu bir iç keşfe çıkmış durumda, anlatıldığı kadarıyla toplumda olup bitenlerle ile pek de ilgili değil..

Yanlış anlaşılmasın, edebiyatın felsefeden esin almasına zerre itirazım olamaz. Böyle aptalca bir pozisyonu savunamam. Ancak bunun belli bir iç tutarlılığa sahip olması gerekmez mi? Bizim oralarda, güneyde, Adana-Mersin-Hatay civarlarında "dulkarı çorbası" diye bir yemek yapılır. Öyle bir tarifi falan yoktur. O anda elde hangi malzeme varsa, tencereye atılır pişirilir..Burda yapılan felsefe de "dulkarı" felsefesi.. Herhangi bir tarife ya da reçeteye göre yapılmasına gerek yok. Sağdan soldan hangi felsefi terimleri duyduysan, at yazının içine ortaya birşeyler çıkar işte..

En çok şu aşağıdaki saçmalığı "sevdim";

"bir cerrah gibi varlığın derisini açarak içerideki cenini çıkarmak için son ve mutlak imgeyi duvarlara kazımak"

Hangi zorunlu "anlam" çıkıyor bu "cümleden"? "varlığın derisini açarak içerideki cenini çıkarmak" olarak tarif edilen projeyi başarıyla gerçekleştirebilmek için, son ve mutlak imgeyi - herhalde ölümü kastediyor- duvarlara kazımak gerekiyor. Hangi duvar? Herhangi bir duvarın herhangi cerrahi bir operasyonla ne gibi "ontolojik" bir bağlantısı olabilir? Herhalde bir "ontolojik" militan olarak, duvarlara afişleme çalışması biraz ağdali, hayli imgesel bir dille anlatılmaya çalışılmış..

Ontoloji demişken, Aslı hanımda ontolojik bir saplantı olduğunu da öğreniyoruz;

hep insandan, insan arketipinden ve mitlerden beslenen Erdoğan, "ontolojik bir saplantı"yla yazar

Bunun oksimoronik bir ifade olduğuna bile dikkat etmemiş sayın eleştirmen; ontolojik olan saplantılı değildir, saplantılı olan ontolojik olamaz. Hani ontik bir saplantı içinde yazıyor dese anlayacağım.. Sırf ontolojiye de referansta bulunmuş olmak için araya atılmış işte..Ontoloji nedir? Varlıkbilim..Varlığın varoluş yasalarını inceleyen metafizik dalıdır. Peki saplantı/obsesyon nedir? İnsanın psikolojisinde bir nevroz, yani ruhsal bir patoloji..Peki bir bireyin son derece subjektif nevrozunun Varlıkbilimiyle ilgisi ne? Yoksa burda bütün Varlığın Aslı Hanımın etrafında kurulu olduğunun örtük bir kabulü mü var? Bütün varlık yasaları büyük yazarımızın iç dünyasının etrafında dönüyor demek ki..

Cümlelerin birinci kısmı da ilginç; Aslı Hanım insan arketiplerinden besleniyormuş. İşin ilginç yanı, bunun başka yerlerde kendisine yakıştırılan diğer süper özelliklerle çelişiyor olması. Arketip olanın en büyük özelliği nedir, değişmez olması değil mi? Arketip, arkeolojiyle sanırım aynı köke sahip, arke = en eski, ilk, tip=bildiğin tip, dolayısıyla arketip = birşeyin en eski tipi, ilk modeli. Dolayısıyla değişmez, tarihsel olarak verilidir. Sorun şu ki, hiçbir amacı olmayan yolculuklara çıkmayı seviyor Aslı Hanım, sabit bir yerde takılıp kalmak istemiyor, "dünya kendisini çağırıyor, o dünyayı çağırıyor"..

Yollar, sokaklar duraklar ve insanlar hepsi birer anahtardı, ama hangi kapıya uyduklarını bilmiyordum

Karşılaştığı insanların hangi kapıya uyduğunu kestiremeyen bir yazar nasıl insan arketiplerinde besleniyor aynı zamanda. Zira arketip olanın neye anahtar olduğu da bellidir, zaten bu yüzden arketiptir..

Bu kadar da değil; Aslı Hanım bir Deleuze'cü olduğunu da öğreniyoruz. Sürekli bir "oluş" içindeymiş. Peki Deleuzyen bir oluş içindeki insanın sabit kendilikler olan arketip insanlardan beslenmesi nasıl mümkün oluyor? Post-modern, her yola gelirim mantığıyla galiba..

İnanın bu zıvalıklara sabaha kadar devam edebilirim; şöyle mülayim, ölçülü, mütevazı, mantiki tutarlılığa sahip tek bir satır bulamadım. Bir yığın boş göndermenin üst üste yığıldığı bir "dulgarı" çorbasından zerre farkı yok. Ama hakikaten sıkıldım. Bir ilginçliği yok. O yüzden katılmaktan vazgeçtim, herhangi bir iddia, herhangi bir felsefi tespit, anlam ileten bir satır aramaya koyuldum. Bakın şöyle böyle bir anlam kırıntısının olduğu pasajlarda da verilen mesaj ne? Bakalım Aslı hanım kimlerle karşı karşıya konuyor. Bu çok ilginç, lütfen burya dikkat, zira burada, bu tür yazarların piyasaya sürülmesinin arkasındaki ideolojik operasyon kendini ele veriyor;

Bu dağlarda epey aşındırılmış bir patika, sarp bir geçitle yolcuların kendilerini kaçmaya çalıştıkları dünyaya şaşılacak derecede benzeyen tersine dönmüş bir dünyada buldukları "tersine çevirme mağarası"na açılır. Kimlikleri egemen kültürün değerlerinin tersine çevrilmesiyle tanımlanan kırsal yaşam tutkunları, toprak analar, soylu vahşiler ve işçi sınıfı kahramanlarından oluşan çeşitli kabilelerin yanı sıra tuzağa düşmüş romantik sürgünler de burada dolanır dururlar. Bu tur, hiç bitmez çünkü yolculuk hiç nihayetlenmez. Çünkü yazmak ve kendini yazarak geri almak bir yolculuktur kimileri için, Aslı Erdoğan için ise daima hedefsiz bir yolculuk: "Yollar, sokaklar duraklar ve insanlar hepsi birer anahtardı, ama hangi kapıya uyduklarını bilmiyordum. Dünya çağırmiyordu beni, onun için öğrendim onu çağırmayı

Şimdi, halk imgeleminde, çölleri aştım, dağları deldim türü ifadelerde kendini gösteren bildik naif imgelerin edebi estetizasyonu ile kurulmuş sarp bir patika metaforu ile bir mücadele tasviri çıkıyor karşımıza. Ancak nice şanlı yiğitler bu sarp patikayı katetmeye kalkmış olsalar da, tuzağa düşmekten kurtulamamışlardır. Nedir o tuzak, mevcut dünyanın "ayna imajı" olmaktan başka birşey olmayan "tersine çevrilmiş dünyaya açılan bir mağara". Kimler bu tuzağa düşmemiş ki? Sayılıyor yukarıda. Ama araya serpiştirilmiş ilginç bir tanesi var; işçi önderleri. Bütün bunlar "tersine çevirme mağarasında" oyalanır dururlar beyhude hayallerle; ama Aslı hanım bunları aşmıştır, o kendi derinliklerinde zaten amaçsızca dolaşmaktadır..

Şimdi de eleştirmenin değil kendisinin ağzından derin bir hikmet var, ona bakalım;

"Cangıla kendini aramak için girersen, bulursun. Ama çıkabilmek için, bulduğun kendini geride bırakman gerekir." Kendini aramak, Erdoğan'ın yazısını oluşturan temel tema.

Arkadaş, kendilerinde böyle fellik fellik aradıkları ne var, bir anlayabilsem? Anlatılanlardan çıktığı kadarıyla bir tek ölüm. O kadar çilelili yolculuklardan geçiliyor, U2'nun "I still Havent found What I'm lookin for"" şarkısında olduğu gibi en yüksek dağlar aşıyor, en uzun çölleri geçiliyor ama bir türlü ne arıyorlarsa bulamıyorlar. Ama burada dikkatimi çeken o değil. Girdiğin cangılda kendini bulsan bile, çok fazla takılma, hemen geride bırak. Yani hiçbir sosyal rolle, hiçbir kolektif özne konumuyla özdeşleşme, aramaya devam. Rant zaten, arıyor olmanın kendisinde...

Ölümle bu kadar haşır neşir olunmasının, hatta onun bu kadar yüceltilmesinin tarihteki tek örneği olarak; Viva La Muerte/Yaşasın Ölüm sloganıyla insanları katleden İspanyol falanjistlerini, bir de geçen konuştuğumuz Schopenhauer'ı biliyorum

Burada ölümle gerçek bir yüzleşme falan yok; ölümle yüzleşen ondan bu kadar bir gevezelikle söz etmez. Burada bir ekmek söz konusu, ölüm satarak geçinen bir yazar...

Benim anlamadığımı şu; ölümü kendine bu kadar dert edinmiş biri niye Radikal'de köşe sahipliği de yapar? Ölümün soğukluğunu iliklerinde hissedebilir mi, haftada burada ele alınan türden 3-5 satırlık süprüntüler yazıp fakslayarak, bir CEO kadar belki daha çok kazanan biri? Patron baskısı olmadan, mesai derdi olmadan, sadece bir iki saatlik bir yazı ile, bir madencinin bir yılda yaptığı kadar para kazanan, bütün işi ülke ülke kitap fuarlarını dolaşıp, ölüm üzerine sohbetler yapmak olan biri, bir madenci, ya da asya'nın sweat shop'larındaki çocuklar dururken, nasıl bir densizlikle ölümü ağızda bu kadar sakız edebilir?

Daha söyleyeceğim çok şey var; eleştirmene ağzının payını vermekten, Aslı hanımın kendisine sıra gelemedi. Asıl mesele yarın inşallah. İnanmayacaksınız ama bu bir girizgahtı...

Sonlara doğru biraz sapıttım ama verdiğim söze sadık kalabildim umuyorum..

21 Nisan 2010

Özgürlükçü Bir Edebiyat Üzerine -2

"Olumsuzlamanın Olumsuzlanması" Olarak Edebiyat

Zizek, bana post-ortodoksizm diye vaftiz edilebilecek yeni bir perspektifin manifestosu gibi görünen mükemmel son kitabı "In Defense Of Lost Causes" / "Yitik Davaların Savunusu"nda, Çin ve Sovyet devrimlerinin yenilmesini Hegelci "Olumsuzlamanın Olumsuzlanması" boyutunun eksik olmasıyla açıklıyor. Yani, -biraz indirgeyerek- kapitalist iktidarın "olumsuzlaması" olarak devrimin yeni bir toplum kurmaya yetmeyeceği, devrimin ertesi sabahı açılan tuhaf yeni alanın da sürekli "olumsuzlanarak", "fabric of life" / hayatın dokusunun da sürekli dönüşüme tabii tutulması gerektiğini söylüyor. Kısacası iki düzeyde bir olumsuzlamanın gereğini vurguluyor.

Sadece Devrim Değil Ayrıca Yeni Bir Günlük Hayat

Aslında bu yeni bir perpektif değildir. Bizde de Yalçın Küçük hoca yıllar önce Sovyetlerin çöküşünü "boş zamanı hoş zamana çeviremem"ye bağlarken aynı şeyi kastediyordu.

Hatta yine Zizek'in aktardığı gibi bizzat Sovyetler'de bile "olumsuzlamanın olumsuzlanması" yönünde, en azından başlarda, büyük bir irade vardır; önceki sistemin, daha doğrusu özel mülkiyet ve sınıflı yapısıyla belirlenen beş bin yıllık bütün bir insan uygarlığının kadim günlük varoluşunun dönüştürülmesi ve baştan aşağı yeni bir günlük hayat pratiği kurma yönünde girişimler olmuştur. Zizek'in verdiği örnek;

"İşte burada, Sovyetler Birliğinde erken 1920'lerde, tutkulu bir hevesle günlük varoluşun yeni kurallarını icat etme yönündeki girişimler hakkındaki raporları okumanın ilginçliği yatıyor; Kur yapmanın yeni kuralları nedir? Bir doğumgünü nasıl kutlanmalı?"

Eski Sovyet Cumhuriyetlerini ziyaret edenler, farklı bir günlük varoluş yönünde yapılan girişimlerin kalıntılarını gözlemleyebilmişleridir; Apartman komplekslerindeki ortak mutfaklar, ortak tuvaletler, her bir bloğun ortak kullanımına yönelik bir iç avlu. Soçi'yi ziyaret ettiğimde bizim için şok edici bir sahneye tanık oldum; erkek tuvaletlerinde kapı yoktu. İnsanlar gayet normalmiş gibi onca kalabalığın ortasında hacetlerini gideriyordu. İşini görenlerin yüzünde en küçük bir utanç, ya da bu bakımsızlık yüzünden en küçük bir kızgınlık yoktu. Uzaya çıkmış koca Sovyetlerin, en önemli turistik merkezinde tuvaletlere derme çatma da olsa kapı koymaya gücü yok muydu?

Peki ya patalojik olan, bizim edebli kültürümüzün doğal bir işlevimizi gözden uzak tutması, her gün dışkılamak zorunda olan canlılar olduğumuz unutturmaya çalışması ve plastik, steril bir insani varoluş kurgulaması ise? Yine Zizek aktarmıştı; ABD'de Genetik Mühendisliğinin öncülerinden birinin, istediğimiz kadar yiyip dışkılamak zorunda kalmayacağımızı "müjdelemiş".

Peki 1920'lerde Sovyetler, "olumsuzlamanın olumsuzlaması" ile bambaşka bir insan varoluşu kurgulama olabildiğince radikal iddiasına sahiplerken, nasıl oldu da buna rağmen Sovyetler "olumsuzlamanın olumsuzlaması" boyutunun eksikliği yüzünden çöktü? Cevap malum görünüyor; Stalin. Zizek'in aktardığı şu Mao pasajına bakalım;

"Engels üç kategori hakkında konuşmuştu, ancak ben bu kategorilerin ikisine inanmıyorum. (Karşıtların birliği en temel yasadır, niceliğin ve niteliğin birbirine dönüşümü, nicelik ve nitelik karşıtlarının birliğidir. Olumsuzlamanın olumsuzlaması ise hiçbir şekilde yoktur.) (...) Olumsuzlamanın olumsuzlaması diye birşey yoktur. Olumlama, olumsuzlama, olumlama, olumsuzlama... şeylerin gelişiminde, olaylar zincirinin her halkası hem olumlama hem olumsuzlama" Mao Zedung "On Practice and Contradiction" S181 aktaran Zizek "In Defense Of Lost Causea" s 187-188

Mao'nun bu satırları, daha doğrusu genel olarak "olumsuzlamanın olumsuzlaması" üzerine bu tartışma, somut hayatla çok da direkt ilişkisi olmayan, akademik ya da kılı kırk yaran metafizik bir tartışma mıdır? Bence değil. Mao'nun (tabii Stalin'in de. Zira Zizek'in aktardığı üze "Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine" adlı kitabında olumsuzlamanın olumsuzlanmasını Marxism'in dört temel özelliği arasında göstermez) "olumsuzlamanın olumsuzlanması"ndan hoşlanmayışının, pratik hayatta çok somut ve derin bir nedeni var. Devrim yapılmıştır, kapitalizmin sınıflı topluma dayanan iktidarı alaşağı edilerek görev tamamlanmıştır. "Devrimin ertesi sabah"ı ortaya çıkan kaotik durumun bir an önce kontrol altına ve yeni bir iktidar düzeni bekasının güvenceye alınması ve kurumsallaşmasının sağlanması gerekir. Eğer olumsuzlamanın olumsuzlanmasını kabul ederseniz, yeni bir iktidar düzenin çökmesinin rasyonalize edilmesi için gereken bahanelerden yoksun kalırsınız. Zizek bunu Çin'deki kültür devrimi hakkında bir örnekle gösteriyor; 1960'ların başında iktidarı sallanan Mao, kültür devrimi ile geniş kitleleri eski düzenin/kültürün her kalıntısına, aile düzenine, ikonlarına, anıtlarına vs karşı başkaldırmaya çağırıyor. Kültür devrimi boyunca yaşanan kaotik durumun yardımıyla rakiplerini etksiz hale getirdikten sonra, kendi çağrılarını fazlasıyla ciddiye alan Şangay Komünü'nü ezmek üzere orduyu görevlendiriyor.

Beni bu yazıyı yazmaya iten, "olumsuzlamanın olumsuzlaması"nın açtığı alanın en iyi edebiyat ile genişletilebileceği düşüncesini desteklemek için başka alıntılar yapmak durumundayım.

Zizek'in yukarıda adı geçen kitapta, Amerikalı Marxist Frederic Jameson'dan aktardığı enfes satırlara geçmek istiyorum.

"Platonov'un 1927-1928 yıllarında -zorunlu kollektivizm politikalarından hemen önce- yazdığı köylü ütopyası Chevengur hakkındaki enfes makalesinde Frederic Jameson, devrim sürecinin iki momentini betimler. Devrim, radikal bir olumsuzlama jesti ile başlar:

"Dünyanın-indirgenmesinin -world-reduction-, putların kırılmasının ve eski bir dünyanın şiddet ve acı içinde süpürülüp atılmasının bu ilk momentinin kendisi, yeni bir şey kurmanın ön koşuludur. Mutlak içkinliğinin bir ilk momenti gereklidir, yeni ve daha önce hayal edilmemiş duygulanım ve hislerden önce, köylü içkinliği ve cahilliğinin boş levhası -blank slate- varlığa gelebilir. Jameson - Seeds Of Times 1994 - p.89"

Ardından ikinci aşama, yeni bir yaşamın icatı -sadece ütopyen düşlerimizin gerçekleştirileceği yeni bir sosyal gerçekliğin inşası değil, bu düşlerin kendilerinin (yeniden) inşası gelir;

Ütopyen inşa ya da yeniden inşa demenin çok basit ya da yanıltıcı olacağı bir süreç. Zira o en başta Ütopya'yı hayal etmeye başlamanın bir yolunu bulma çabasını içerir. Belki de daha çok Batılı psikanalitik bir dille, Ütopyen sürecin başlangıcını, böyle bir şey hakkında fantazi oluşturma ya da gündüz düşlerine dalmanın yeni kuralları ile birlikte, arzulamayı arzulamak, arzulamayı öğrenmek, Ütopya denen arzuyu icat etmek olarak da düşünebiliriz" Jameson a.g.y - p.90

Burda psikanalize referans önemli ve çok yerindedir: radikal bir devrimde insanlar sadece "eski (özgürleştirici vs) düşlerini gerçekleştirmekle" kalmazlar; daha çok, düş kurma modunun bizzat kendisini yeniden icat etmek zorunda kalırlar. (...) eğer düşlerimizi gerçekleştirmek için sadece mevcut gerçekliği değiştirmekle yetinir, aynı zamanda bu düşlerin kendisini değiştirmezsek, er ya da geç bu eski gerçekliğe gerisin geri döneriz." Zizek a.g.y - s.196

"Ütopya Denen Arzuyu İcat Etmek" ya da Çağdaş Marxistler/Özgürlükçü Yaşam-Filozofları Ne Üzerine Düşünür?

Reel sosyalizmlerin çöküşünün formülü, metalara duyulan kadim beş bin yıllık arzuya ya da kendi üzerine kapan bireysel güç toplama arzusuna karşı, işte bu "Ütopya denen arzuyu icat etme" heyacının yitirilmesi olarak ileri sürülemez mi?

Deleuze & Guattari'nin önemli kavramlarından biri olan arzulayan makineler / desiring machines tam da Jameson kastettiği türden "arzulamayı arzulayan" kolektif özne konumuna gönderme yapmaz mı? - Herhalde belirtmeye gerek yok, ancak yine de vurgulayalım Deleuze'ün kastettiği, burjuvazinin büyük bir başarıyla pazarladığı hedonist bir arzulama değildir sözkonusu olan. Peki mevcut sosyalizm kavrayışlarımızda eksikliği (hala) devam eden tam da bu değil mi? İşin sadece politik mücadele boyutuna odaklanmış ortodoksi sadece "olumsuzlama" aşamasında kalmaz mı? Peki "devrimin ertesi sabahı" kendimizi karşı karşıya bulacağımız, o ana kadar bastırılmış insanlık durumunun yapısal sorunlarının bütün açmazlarıyla yüzeye çıkacağı o kaotik, kuralsız durumda, binlerce yıllık sınıflı toplumun değer yargılarıyla oluşmuş benliklerimizle, baştan aşağı yeni bir günlük varoluş kurmak için gereken "Ütopya denen arzuyu icat etme" iradesini nerden bulacağız?

Deleuze, Negri gibi ve yukarıdaki örnekler ışığında artık Zizek'i de katabileceğimiz düşünürlerin sorunsallaştırdığı alan işte budur. 150 küsur yıllık klasik marxist politikanın uğraştığı klasik sorunlarla kıyaslandığında, bu alanın nasıl çok daha karmaşık, çok daha muğlak olduğu ortaya çıkar diye düşünüyorum. Bir mazaret olarak değil ama bu düşünürlerin, klasik yazarlarla kıyaslandığında çok daha zor anlaşılır olmalarının temel gerçeği de bence budur.

Bu düşünürler, kapitalizmin bekası için çalışan bodrolu fikir önderleri değil, ortodoks marxizmin dahi yetersiz kaldığı sorunsallara uğraşan insanlardır. Örneğin Deleuze, Fransa'da kendi generasyonu içinde komünist hareketle hiçbir ilişkiye girmemiş - Foucault bile kısa bir süreliğine FKP'ye üye olmuştur- ender düşünürlerden biridir, kendi düşüncelerinin sol olarak klasifiye edilmesine de karşı çıkar. Ancak bu sağcı olduğundan ya da insanlığın özgürleşmesi ile hiç ilgilenmediğinden değil, alışlageldiği biçimiyle "sol"un kendi özgürleşme projesi için yeterince radikal olmadığına inanmasındandır.

Felsefe/Politika "Ütopya Denen Arzuyu İcat Etmek" İçin Yeterli Midir?

Bence kesin bir Hayır!

Arzulamayı arzulamak isteyen, arzulamayı öğrenmeye kararlı özneler çözüm adına felsefenin/politikanın analitik dilinin sunabilecekleri yapısal bir sınıra gelip dayanacaktır. Reel Sosyalizmlerde de tam anlamıyla olan da bu değil midir? Sevgili Ulus Baker'in güzel saptamasıyla, "felsefeyi uygulamaya sokmaya çalışan bir halk olarak Ruslar, hadi şu sosyalizmi de bir deneyelim" diye giriştikleri maceranın sonunda, bilinen toplumsal dokudan çok da farklı bir şey bulamayıp gerisin geriye döndüler, tıpkı Zizek'in belirttiği gibi, mevcut gerçekliği değiştirmekle yetinip düş kurma modumuzun kendisini de değiştirmedikleri sürece, eski gerçekliğe gerisin geri dönüş kaçınılmazdı.

"Moskova Gözyaşlarına İnanmıyor" adlı geç dönem Sovyet filmi seyrettiğimde, onların günlük yaşamının da aynı bizimki gibi olması karşısında büyük bir şaşkınlık yaşamıştım. Taşralı bir genç kadın büyük şehirde, kariyerist bir kameraman tarafından ayatılır, evlenir ve bir kızı olur. Ancak sorumsuz adam tarafından terk edilir. Kadın, boşandıktan sonra mesleğinde çok başarılı olur ve büyük bir fabrikanın yöneticiliğine getirilir. Metroda bir gün, ayakkabıları çamur içinde, büyük oyuncu Aleksey Batalov'un canlandığı, bir anlamda halk bilgisi bir adamla karşılaşır ve aralarında büyük bir aşk başlar. Filmin arka planındaki her fenomen son derece bildik günlük hayat pratikleridir. Büyük bir etkinlik için süslenen kızlar; evlilik kurumu, mesleğinde başarılı olmaya çalışmak, güçlü insanlarla ilişkileri geliştirmek vs hepsi de bizim kapitalist toplumumuzda olanlardan... Bu bende büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Görünen hayatın dokusunu / fabric of life'ı değiştirememişlerdi. Herşey bu kadar

benzer olacaksa, neden sosyalizmi istiyoruz ki? Sovyetleri, imgelemimde neredeyse bir uzaylı uygarlığı gibi bambaşka bir toplumsal varoluşa sahip bir yapı olarak canlandırıyordum. Oysa karşımda bizim dünyalı uygarlığımızın başka bir örneği sergileniyordu.

Peki böylesi sorunsallar ile, yani bu yaşamın dokusunu değiştirmeye yönelik, arzulamayı arzulayan, arzu makineleri bireylerden oluşan bir uygarlığa doğru gitmenin sorunsalları ile uğraşmanın, felsefenin çözümleyici ve rasyonel mantığıyla "tamamen" kapsanması mümkün müdür? Olamayacağı, bu alanda uğraşan düşünürlerin, klasik felsefe dilinden bir hayli uzaklaşmalarında görülebilir. Nietzsche'nin dili felsefeden çok edebiyatın diline yakındır. Aynı şey Deleuze & Guattari için de geçerlidir. Nietzsche'nin sistem kuran klasik metafiziksel felsefeden olabildiğince nefret etmesinin ana sebebi de, yaşamın kesintisiz ve sonsuz "oluşunu"/"akışını" birkaç öncül üzerinde yükselen kapalı bir felsefi sistem içinde kavramaya çalışmasıdır. Sonsuz çeşitliliği ve dinamikleriyle, yaşamın kaotik dinamikleri analitik bireysel bir akla sığar mı?

Felsefenin/politikanın dili rasyonel çıkarımlara dayanır; neden-sonuç ilişkileri yanılmaz bir kesinlikle gösterilmek durumundadır. Peki "devrimin ertesi sabahı" bütün sonsuz potansiyelleriyle önümüze dökülen hayatın bu tür matematiksel bir mantıkla çözümlenmesi mümkün mü? Olayları anlaşılabilir kılan genel düşünsel matriks artık yoktur. Ortaya çıkan seçenek ya bu sürekli "olumsuzlamanın olumsuzlanması" ile kendini karakterize eden devrimci süreci devam ettirmek ya da yeni bir düşünsel/ideolojik matriks oluşturarak devrimci sürecin o noktada kristalize olmasına izin vermektir. Çöken sosyalizm deneyimlerinin yaptığı da tam olarak bu. "Olumsuzlamanın olumsuzlanması" devrimci sürecini durduran toplumlar gerisin geri kapitalist gerçekliğe dönmüştür. Zizek'in tabiriyle sadece bugün için değil, insanlık tarihinin tamamındaki en ideal kapitalist devletin Çin olması da bunun kanıtı değil midir?

Peki felsefenin/politikanın "olumsuzlamanın olumsuzlanmasının" açtığı bu alanda yetersiz kalmasının sebebi nedir? Bence, dilinin imgeleme/düş kurmaya izin vermemesidir.

İşte bu açıdan, bunu ancak, argümanları arasında mutlak bir tutarlılık kurmak zorunda olmayan, Derrida'nın "her şeyi anlatabilmenin mümkün olduğu"nu söylediği edebiyat yapılabilir.

"Eski (özgürleştirici vs) düşlerini gerçekleştirmekle" kalma(yıp); daha çok, düş kurma modunun bizzat kendisini yeniden icat etme"ye ancak edebiyatın betimsel, imgesel, düşsel dili muktedirdir.

Şimdi yazının asıl amacına geliyoruz; bize "edebiyat" diye sunulan bireysel süprüntüler bunu mu yapıyor?

24 Nisan 2010

Özgürlükçü Bir Edebiyat Üzerine -3

"Kendini Ararken" Liberalizmi Yeniden Keşfeden "Yazar"lar

Derdim, gittikçe kabak tadı veren ve bence artık aşılması gereken, bildik "toplumcu gerçekçi" vs. "bireyci edebiyat" ayrımını ısıtıp yeniden masaya koymak değil. Zira bireyin öznelliğinin toplumsallığından ayrılabilmesi, bir burjuva propagandasından başka bir şey değildir. Toplumsal olan, bireyin öznelliğinde yapısal olarak zaten içerilir. O yüzden aşağıda yazılanları, "toplumcu gerçekçi" bir edebiyatın savunusu olarak okumak son derece kötü bir okuma olacaktır.

"Kendini Aramak" Üzerine Kurulu Edebiyat, Yeni Bir Günlük Varoluş Hayal Edebilir Mi? "Olumsuzlamanın Olumsuzlanması"nın Peşinden Gidip "Ütopya denen arzuyu icat edebilir mi"?

Kendi klanından kovulan aslan tek başına nasıl yaşayamazsa, onun gibi toplumsal olan insan için de, ait olduğu toplumsallıktan bağımsız herhangi bir öznellik düşünülemez. "İkel" topluluklarda en affedilmez suçu işleyen bireyin cezası kamp yerinden/köyden kovulup, ormana sürülmekmiş. Bu cezaya maruz kalan kişi, bütün öznelliğini yitirip çıldırmış. Toplumsal olanın bireyin öznelliğinde nasıl koparılmaz bir şekilde yerleştiğini anlamak için Lacan'cı felsefenin alfabesine bakmak yeterlidir. "Ayna Evresi" esnasında kendisini ayrı bir kendilik olarak imgesel bir şekilde oluşturmaya başlayan özne, toplumun yasalarının, otoritesinin temsilcisi olarak "Babanın-Adı" üzerinden Sembolik düzene -ki bu da toplumsal yapı demektir- entegre olur. Lafı uzatmaya gerek yok, Süper-Ego bireyin öznelliğindeki çekilip çıkarılamaz toplumsal boyutu göstermiyorsa neyi gösteriyor? Ya da bireyin sahip olduğu bölük pörçük "bireysel" izlenimleri, genel bir toplumsal koordinata göre dikişleyen, yüzer gezer, dengesiz göstergelerini sabitleyerek bir "point de capiton" işlevi gören Baş Gösteren / Master Signifier neyin ifadesidir?

Bunlarla ileri sürmeye çalıştığım tez şu; "kendisini arayıp" bulması sayesinde, yerleşik toplumsal değerleri aşıp, kendi otantik öznelliğini kurduğunu ileri süren, bireysel kültürü yaratma peşinde olan, kariyerist, aşağılık bir sahtekardan başka bir şey değildir. Zira Marksist felsefeye girmeye hiç gerek yok, görece daha nötr psikanalizin öğrettiği en önemli ders bunun imkansız olduğudur.

Özne, Descartes'ın ortaya koyduğu gibi, kartezyen bir yöntemle bulunup ortaya çıkarılacak, sabit bir kesinlik, mutlak bir öz değildir. Özne en başından itibaren mevcut değer yargılarına göre ideolojik olarak kurulan dengesiz ve sürekli değişen "toplumsal" bir yapıdır. Dolayısıyla, en otantik, en bağımsız özne konumundan konuştuğunu iddia eden biri bile, aslında ideolojik bir konumdan, burjuva ideolojisi konumundan konuşuyordur. Politikadan bağımsız, hiçbir ideolojiye hizmet etmediğini söyleyen birinin olabileceğini kabul etmek, öznelliğin ideolojiden bağımsız olarak kurulabileceği iddia etmektir ki Marksist olmayan düşünürlerce de çoktandır reddedilmiştir. Artık sadece liberal ve dinsel dogmalar bireyin öznelliğini mutlak bir öz olarak ele alır. Saygın hiçbir çağdaş düşünür bugün bağımsız birey mitini kabul etmez. Sovyetlerin yıkılması ile geçici bir süre moda olan liberal bir propagandaydı ve artık dinsel dogmalar dışında eski gücü de kalmadı.

Peki bu saptamalarla, insanın öznelliğini, bireyselliğini, subjektif varoluşunu ele almayı edebiyattan tamamen kovmanın savunusunu mu yapıyoruz? Tabii ki (ve asla) değil! Mesela, burjuva hegemonyası sayesinde bireysel edebiyatın en büyük örneği gibi pazarlanan Kafka'yı düşünelim. Onun "bireysel" edebiyatı, bizdekiler gibi kendi üzerine kapanan bir "iç yolculuğu" mu anlatır, yoksa kapitalist bir dünyada yaşamak zorunda kalan bireyin kendi varoluşuna toptan yabancılaşmasını mı sorunsallaştırır. "Dönüşüm" adlı öyküsü neyi dile getirir, Gregor Samsa neyin sembolüdür, "kendini arayan" bir bireyin heyecanlı yolculuklarını mı yoksa

burjuva günlük hayatının bireyi nasıl kapana sıkıştırdığını ve bir hamamböceğine dönmekten başka bir kaçış yolu bırakmadığını mı?

O bireysel edebiyatın en önemli örneği diye sunulan Kafka'da, Hande Ögüt'ün, Aslı Erdoğan'la göz boyayıcı bir el çabukluğu kullanarak ilişkilendirdiği Deleuze'nun hangi devrimci/kollektif özellikleri bulduğunun, bizdekilerin pasajlarıyla karşılaştırmalı örneklerini verdiğim zaman, Elif Şafak ve Aslı Erdoğan gibilerin bırakın Kafka veya Deleuze ile yakınlıklarını, nasıl taban tabana zıt oldukları açığa çıkacak.

Ama önce bizdeki yazarların, Kafka gibi bireyin içinde bulunduğu toplumla yaşadığı çelişkileri dile getiren türden "bireysel" bir edebiyat değil, geçmişin büyük dehalarına yaptıkları ahlaksız ve son derece sahtekarca referanslarla, onları nasıl sistemin mantığını yeniden üretme amacının hizmetine soktuklarını göstermek istiyorum. Buradaki açık gasp ile, bir değil, iki değil, tam üç kuş vurulur. İlk sistemle uzlaşmaları mümkün olmayan son derece radikal, tipik bir ortodokstan çok daha radikal düşünürlerin fikirleri ehlileştirilip, sistemin mantığı mistifiye edilmiş bir şekilde, el altından yeniden sürülür. Ardından, kültürel ortamda söz söyleme iktidarı bunlarda olduğu için, radikal düşünürlerin bunlar gibi liberal bakış açısının sözcülerinin ilham kaynağı olduğu izlenimi yaratılarak, söz konusu düşünürlerin asıl hitap etmek istediği gerçek anlamda muhalif faillerden yabancılaştırılmaları ve onlardan kopmaları sağlanır. Bu sayede Deleuze'ün adını Elif Şafak'ın ya da Aslı Erdoğan hakkında yazdığı kaside de, Hande Ögüt'ün ağzından duyan radikal bir muhalif, Deleuze'un adını da artık bir tiksintiyle anacak ve onu anlamaya hiç çalışmayacaktır. Son olarak da sisteme sunduğu bu büyük hizmetler karşısında, "büyük" "yazarımız" kendi etrafında bir birey kültü yaratıp bir yarı-tanrısal bir pozisyon elde edecektir.

Şimdi, radikal düşünürlerin fikirlerini kes yapıştır yöntemiyle, nasıl kendi liberal tezlerine alet edildiğinin örneklerine geçelim;

Sanırım Habertürk'e geçmeden önce Zaman'da yazdığı bir köşe yazısında ya da bir röportajında Elif Şafak, Deleuze'e referansta bulunmuştu. Deleuze & Guattari, Anti-Oedipus'ta arzulama üretiminin üç sentezi tanımlanır -lütfe Özgürlükçü Bir Edebiyat Dizisinin 2.bölümünde Jameson ve Zizek'ten aktardığım "Ütopya Denen arzuyu icat etmek, arzulamayı arzulamak, arzulamayı öğrenmek" bağlamında düşünelim bunu-. Son derece karmaşık bir analiz olduğundan burada ele almamız çok zor. Zaten benim de tam olarak kavrayabilmiş olduğum söylenemez. Bu üç sentezden ilki , bağlayıcı /connective sentez "arzulama makinelerinin sürekli "hem o, hem bu, hem şu" / "..ve..ve..ve..ve" tipi bağlantıları kurduğu, arzulama üretiminin ayırt edilmemiş "akış" alanıdır. (Ali Utku- Mukadder Erkan). İkincisi ayırt edici / ayırıcı kayıt sentezidir, ki arzu üretimini yerleşik koordinatlara, egemen değer yargılarına bağlar, ehlileştirir ve şeyler arasında "ya o, ya bu, ya şu" gibi ayırıcı/dışlayıcı bir mantıkla ilerler, tıpkı faşist "Ya Sev Ya Terket" sloganında olduğu gibi. Bu bambaşka bir konu, asıl meselemizle direk bağlantısı yok. Ancak şu kadarını indirgeyerek söyleyebiliriz; "hem o, hem bu, hem şu" / "ve...ve...ve...ve.." diye giden sentez özgürleştirici bir arzulama sürecini dile getirirken, "ya..., ya..., ya...." diye giden sentez belli bazı tercihleri öne çıkarıp diğerini bastırma ve arzunun sonsuz akışını yerleşik değerlere eklemleme yönünde çalışır.

Elif Şafak işte Deleuze'ün bu ayırımına gönderme yaparak, onun yerleşik iktidar yapılarına karşı son derece radikal felsefesini liberal bir "sevelim, sevelelim, birbirimizi dışlamayalım" mantığını el altından sürmek için kullanır. Referansı yaptığı bağlamı tam olarak aktarabilmek için arşiv taraması yapmam gerekiyor ama böyle lüzumsuz bir işe vakit ayırmaya değmez. O yüzden ana mesajına gelelim; "ya o, ya bu" gibi düşünmeyelim, her farklılığı kucaklayalım, farklılıkları dışlamamak için "hem o hem bu hem" şeklinde bağlantılar kuralım der. Elif Şafak'ın bugün sahip olduğu politik duruşu göz önüne getirirsek, Deleuze'ün sistemle uzlaşması mümkün olmayan son derece radikal yaşam felsefesinin nasıl utanmazca ehlileştirilip liberal demokrasinin bir aracı haline getirildiğini görebiliriz. Elif Şafak'ın kendi

sitesinde verdiği kaynaklara bakıp derin bir hüzne kapılmamak mümkün değil. Bu referanslara bakacak olursak kendisi hem Bir Spinoza'cı, hem bir Deleuze'cü. Deleuze & Guattari'nin "Kafka: Minör Bir Edebiyat İçin" başlıklı mükemmel kitabına referans var. Lütfen bu kitabı -YKY Yayınlarından çıkmıştı- ve onu bir bölümünde detaylı bir şekilde ele alan Nicholas Thoburn'un "Deleuze, Marx ve Politika" adlı kitaplarını okuyun ve bunlarda dile getirilen düşüncelerden, Elif Şafak'ın bugün vardığı Fethullahçıların davasına hizmet etme ve tasavvufu keşfetme sonucunun çıkıp çıkmayacağına kendiniz karar verin; eğer benim yorumlarıma güvenmiyorsanız tabii. Ancak ben Elif Şafak'ın çok seviyor görüldüğü "Kafka: Minör Bir Edebiyat İçin" kitabının, bu tiplerin popülist "öğretileriyle", vitrindeki o şaşalı varoluşlarıyla nasıl taban tabana zıt olduğunu göstermeye çalışacağım ama önce aynı sürecin, yani radikal düşüncenin sistem yararına nasıl ehlileştirildiğinin bir başka örneğine geçelim;

"Gilles Deleuze'ün imge coğrafyasındaki göçebe arketipidir Aslı Erdoğan; zamanımızın bir sürgün/gezgin ruhu... Göçebelerin ne geçmişi ne geleceği vardır çünkü, sadece oluşları vardır, kadın-oluş: onların harika hayvansal sanatları. Göçebelerin tarihi yoktur. Onların yalnız coğrafyaları vardır. Ve bu coğrafya sınırsızdır. Her sonuç bir başlangıçtır döngüsel zamanda." Hande Ögüt, Aslı Erdoğan adlı makalesinden;
<http://www.e-hayalet.net/bloglar-mainmenu-216/asli-erdoan-.html>"

Elif Şafak gibi Aslı Erdoğan da Deleuze'cüyümüş. Deleuze'ü nasıl arsızca çarpıttıklarını, bu kısacık pasajda bile görebiliriz. Sorgulayalım; Arketip neyi çağırıştırır? Platon'un İde'leri gibi asla değişmeyen, zaman ötesi, mutlak modelleri değil mi? Peki Deleuze'ün felsefesini tek bir kelime ile özetlemek mümkün olsaydı o kelime ne olurdu; Varlığa/being'e karşı "oluş"/becoming, ki Ögüt de buna gönderme yapmış zaten. Şimdi insanın aklına, sürekli oluş ile karakterize olan bir felsefenin "arketipi" nasıl olabilir sorusu geliyor tabii ama işi edebiyat eleştirmenliği olan birinin aklına gelmiyor. Göçebeliliğin/Nomadik olanın temel belirleyici özelliği sürekli yersiz-yurtsuzlaştıran, sürekli değiştiren, başı sonu olmayan sürekli devrimci bir pratik içinde olmaktır. Temel özelliği bu olan bir sürecin nasıl arketipi olabileceği bile sorulmaz bu ülkede.

İşin insan asıl kahreden, asıl isyan ettireni tarafı, son derece radikal gönderimleri olan Göçebe/Nomad gibi felsefi bir kavramının skandal bir şekilde günlük dildeki karşılığına indirgenmesi. Deleuze ve Guattari "Felsefe Nedir?" adlı kitaplarının başlığındaki bu soruya verdikleri cevap, felsefenin yeni kavram üretmek olduğu şeklindedir. Ancak bizde bu gibi eleştirmenler sayesinde "felsefe kavram katletmektir" haline geliyor. Bakın Göçebelilik'i sayın eleştirmenimiz nasıl betimliyor; "zamanımızın bir gezgin/sürgün ruhu". Deleuze'ün devrimci Göçebesi evrilip çevrilip, elinde fotoğraf makinesiyle bütün dünyayı dolaşıp, gördüğü her börtü böceğin, her fıskiye havuzun, her kavşağın resmini çeken Japon turiste indirgeniyor. Hiçbir yerleşik düzende yerleşip- yurtlaşıp eklemlenemeyen, sürekli içinde bulunduğu koordinatları bozan, o net bir şekilde kolektif öznelliğe gönderimde bulunan Deleuzyen Göçebe bunların elinde, hiçbir kolektif öznelliğe katılmayan, Bukowski tarzı bohem "gezginlere/sürgünlere" indirgeniyor, . Deleuze'ün kavramında derin bağlarla içerilen kolektif boyut, kavramın günlük kullanımındaki biçimsel çağrışımları öne çıkarılarak bireyci bir felsefenin olumlaması olarak yansıtılıyor.

Şimdi bütün bu bol bol Deleuze, Kafka, Spinoza referanslarından çıka çıka ne çıkıyor, ona bakalım;

"savaşın, faşizmin, ırkçılığın hiç bitmeyip kılık değiştirdiği zamanların gerçek yüzüyle. Uzak diyarların egzotizmi, anlatının baş aktörüdür ama asla bir yabancı, bir turist gözü bakmaz romandan bize doğru. Çünkü kendi ötekisiyle, ötekileştirilenin anlamına vakıf olmakla keskinleştirmiştir bileğini. Doğuyu doğululaştırmaktansa, ışığı doğuda arayan ve doğruya, metninde, anlatısında özsel gerçekliğini, kendiliğindenliğini, tabiatını iade etme amacıyla yazıyı bir yolculuğa benzetir hep ama, asla bir gezgin değildir, yazının ve kainatın

coğrafyasında. İlkelleri ya da siyahileri kahramanlaştırarak ama asla kurgusallaştırmayarak onların utanç eşiklerini aşmaz; "ilkeli" çağdaş olana göndermelerle, Batılı yaşam kodlarının şifreleriyle anlamaya çalışmaz. Farklı bir insanlık kipinin söz konusu olabileceğinin bilincindedir. Bu nedenle de, Ortadoğu'nun kana gömüldüğü şu günlerde Erdoğan'ı yeniden okumak anlamlıdır" Hande Ögüt, Aslı Erdoğan adlı makalesi:
<http://www.e-hayalet.net/bloglar-mainmenu-216/asl-erdoan-.html>"

Ya Allah aşkına, edebiyat eleştirisi yazmaya niyetlenmiş biri şu lafı nasıl eder?; "Uzak diyarların egzotizmi, anlatının baş aktörüdür", insan zihninin ürettiği bir nosyon, egzotizm, bir anlatının nasıl aktörü olabilir. Soyut bir kavram, somut bir insani fail haline nasıl gelir? Uzak diyarların egzotizmi, anlatının baş temasıdır/ana izleğidir" gibi düzgün bir cümle kurma kapasitesinden bile yoksun birinin yazdığı zırvalar, bir "edebiyat" eleştirisi olarak algılanabiliyor güzelim ülkemde.

Peki bu bayat politik doğrucu liberal tezleri dile getirmek için, Deleuze, Lacan, Heidegger, Levi-Strauss referanslarına falan ne gerek var; herhangi bir TV kanalını, herhangi bir akşam saatinde açın, karşınıza bu hikmetleri vaaz eden bir köşe yazarı, politik danışman falan çıkacaktır. Hiç olmazsa onlarda, çocukça zırvalıkları derin bir felsefi temeli varmış gibi sunma sahtekarlığı yok. Ne görüyoruz burada, saf haliyle liberal politik doğruculuk.

Yanlış anlaşılmasın, bu politik doğruculuğun dile getirdiği taleplerin karşısında olduğumuzdan değil. Sorun şu ki, liberal demokrasinin çok radikal taleplermiş gibi sunduğu, bütün muhalefeti etrafında toplamaya çalıştığı bu talepleri dile getirmenin kendisi, ele aldığı sorunlara karşı bir mesafeyi korur, mahkum ettiği anti-demokratik tavırlara karşı çözüm olarak savunusunu yaptığı "hakları", bir lütuf bahsetme, efendinin kölesine karşı bir yüce gönüllülük gösterisi gibi sunar. Oysa Zizek'in Hegel'den aldığı "Nesnel Tin" kavramıyla açıkladığı gibi, bugün bize özgürleşmeye, adil bir topluma yönelikmiş gibi sunulan taleplerin, aslında insanlığın uzun tarihi boyunca yerleşik hale gelmiş ya da en azından 21.yy'da artık gelmesi gereken, her insanın aktivitelerinin arka planında bulunan zaten verili olması gereken ilkelere. Konu bağlamında Zizek'e başvuralım tekrar;

"Ahlakilik/morality asla sadece bireyin vicdanını ilgilendiren bir mesele değildir. O sadece Hegel'in , her bireyin eylemlerinin arkaplanını oluşturan, neyin kabul edilebilir neyin kabul edilemez olduğunu anlatan yazılı olmayan kurallar bütünü olarak "Nesnel Tin" dediği şeyle desteklendiği sürece serpilir. Örneğin, toplumlarımızın katettiği ilerlemenin bir göstergesi artık kimsenin tecavüze karşı tartışmasının gerekmemesidir; tecavüzün yanlış olduğu, herkes için "dogmatik" olarak açıktır, ve hepimiz ona karşı tartışmanın bile çok gereksiz olduğunu hissederiz. Eğer birisi tecavüzün meşruluğunu savunuyorsa, ona karşı argüman geliştirmek bile esef vericidir - bu şahış basitçe bir salak olarak görülmelidir. Ve aynı şey işkenceyi savunan biri için de geçerlidir"

Zizek bu argümanları, ABD'de milyonların hayatını kurtarmak için siyasi mahkumlara işkence uygulamanın gerekliliğini resmi düzeyde rasyonalize etme çabaları üzerine dile getiriyor. Buraya kadar dile getirilen düşünceler kendi başlarına zaten yeterince önemli. Ama Zizek asıl dehasını, ikinci bir soruyla gösteriyor. "Madem milyonlarca insanların yaşamını kurtarmak için işkence yapmanın gerekliliğine inanıyorsun, bunu kamusal alanda niye tartışmaya açıyorsun, niye kimseye söylemeden yapmıyorsun?". İşte burda sistemin ince manipölasyoncu mantığı ortaya çıkıyor. İşkencenin sıradışı durumlarda meşruluğunu kamusal alanda tartışmaya açtığı zaman, bunun "ne kadar yanlış olduğunu" göstermek için canla başla çalışacak, bu anlamda "sisteme karşı çıkmak" için romanlar yazacak bir takım "güzel ruhlar" meydana dökülecek ve toplumsal muhalefetin eksenini, "Nesnel Tin" içinde zaten kesin verili bir hak , dogmatik bir doğru olarak kabul edilip, üzerinde düşünülmemesi gereken bir konu etrafında kurulmaya başlanacaktır. Türkiye'de Taraf'ın temsil ettiği "muhalif" konuma ne kadar benziyor değil mi?

Şimdi yukarıda, Hande Ögüt'ün Aslı Erdoğan'ın ne kadar insancıl, ne kadar ilerici bir insan olduğunu göstermek için ileri sürdüğü "kanıtlara" ilaveten, Erdoğan'ın kendisinin bir romanından alınma şu pasaja bakalım;

"Hey, gringa! baksana buraya!

kurtuluş yoktu. Can sıkıntısıyla döndü.

"Baksana beni ırkçılıkla suçluyorlar. Sevgilinin zenci olduğunu söyledim diye. Sence ben ırkçı mıyım?

Afallamıştı Özgür. Doğrusu hiç ummadığı denli dişli bir soruydu bu.Yalnızca "hayır neden? diyebildi..

Kadın avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı.

"Gördünüz mü işte! Aldınız cevabınızı. Ben ırkçı falan değilmişim.Turca bile öyle dedikten sonra!"

Masadan bu kez, Türk ve Türkiye sözcüklerinin tınladığı bir kakofoni yükseldi. " "Kırmızı Pelerinli Kent" s-100, Aktaran Erdem,

Şimdi burda Aslı Erdoğan'ın yaptığı, "tecavüzün yanlışlığını kanıtlamak" türünden bir jest değil mi? Okuyucudan beklenen ne? Aslı Erdoğan'ın zencileri aşağılamamasından, toplumdaki genel ırkçılığa rağmen onlardan birinden kahramanına bir sevgili yaratmasına hayran olmamız. Bunun Zizek'in aktardığı, sistemin efendilerinin işkenceyi kamusal alanda tartışmaya açma oyunlarına gelip, tartışılması bile abes olan bir konuda politik bir doğruculuk içinde bulunmaktan bir farkı var mı? Bugün ırkçılık, farklı kimliklere saygı, insan hakları gibi konularda gerçek radikal tavır, bunlar etrafında bir muhalefet örgütlemeye mi çalışmaktır, yoksa bunların bir sorunsal olarak masaya yatırılmasını dahi abesle iştigal olarak mahkum etmek midir? Eşegimizi önce kaybettirip, Aslı Erdoğan gibi yazarlarla tekrar buldurarak sevinmemizi sağlıyorlar işte. Kızmamak mümkün mü? Deleuze'ün radikal felsefesinin terimlerinin gasp edilerek böyle bir "güzel ruh" "radikalliğiyle" evcilleştirilmesine isyan etmemek mümkün mü?

Bizim "marxist" komplocu zihinlerimiz, her çağdaş düşünürü tek tek kendi söyledikleriyle ele alıp, özgürlük mücadelesi için esinler çıkarmaktansa, bu gibi "güzel ruhlar"ın ağzında sakız haline getirilmelerine bakarak , gerçek muhalefeti sindirmek için bir burjuva komplosunun failleri olarak algılamakla asıl komployu gözden geçiriyorlar; o asıl komplo her türlü radikal düşüncenin "Güzel Ruh" "yazarlar" eliyle sistemin işleyişini yeniden üretmek adına ehlileştirilmesidir.

Aslı Erdoğan gibi, kendi öznelliğinin normal koşullarda herhangi biri için hiçbir anlam ifade etmeyecek kısır-döngüsel "estetik" geniş getirmeleri ya da ucuz politik doğruculuğu, sistem tarafından "yazarlık" diploması verildiği için bir edebiyat ürünü olarak algılanabiliyor, yazarın kendisi de, diyelim sırf ırkçı olmadığı için sisteme karşı radikal bir kişilik olarak pazarlanabiliyor.

Bu dizinin son bölümünde, radikal, ama gerçek anlamda ödünsüz radikal felsefelerin, kendini ararken liberalizmi yeniden keşfeden bu sözde edebiyatçılarla uzaktan yakından ilgisi olmadığını alıntılarla göstermeye çalışacağım.

25 Nisan 2010

Özgürlükçü Bir Edebiyat Üzerine -4

"Elif Şafak"'ın Sözde Deleuze'cülüğü

Özne/Öznellik kavrayışımızın son derece yetersiz olduğunu düşünüyorum. Zira bu eksiklik nedeniyle, varsayımsal bağımsız, özsel, otantik bir özne tarafından icra edilen bir yaratıcılık olabileceğine inanıyoruz. Örneğin, bir metnin "yazarı" olan özne tarafından ortaya konduğunu sorgusuz sualsiz kabul ederek, o metni üreten "yazarlık" özne konumunun belirleyiciliğini gözardı ediyoruz. "Özne konumları" kendilerini dolduran spesifik öznelerden bağımsızdır, hatta onlara kendi iktidar ilişkilerini dayatır. Bugün içinde olduğumuz dünyada, "yazarlık" özne konumu bir iktidar pozisyonudur, nasıl komünist birini iktisadi bütün rakiplerinden çok daha iyi biliyor olmasına rağmen bir CEO yapmazlarsa, mevcut iktidar koordinatlarında yer alan "yazarlık" özne konumunun da belli aranan özelliklere sahip olmayan, tikel öznelerle doldurulmasına izin verilmez.

Bugün bize edebiyat diye sunulan, iktidar ilişkilerinin bir başka çerçevesinde de sözkonusu olan, üstün yaratıcı yetenekleri ve özneliliğini toplumsallığı üzerinden kavrayan ve dolayısıyla toplumla bir derdi olanların "yazar" olarak ortaya çıkması değil, boş "yazarlık" özne konumlarını doldurmak için, "Türkiye Yeni Yıldızını Arıyor", ya da "American Idol" gibi yarışmalarda birinci olarak bir süperstar konumuna yükselme hayaliyle kuyruğa girmiş olan, aşağı yukarı tamamen aynı özelliklere sahip olan clone'ların bir yarışı, İngiltere'deki daha güzel tabiriyle "Rat Race"i vardır. Bedensel ölçütleriniz uygun değil veya fiziksel doğal yetenekleriniz yoksa, bir manken ya da futbolcu olarak toplumun kaymak tabakası arasında yerinizi alma şansınız yoktur. Ancak bu tür doğuştan gelen avantajlar pek azına nasip olur. Geri kalanlar içinse, edebiyat her zaman sıcak kollarını açmış bekliyordur. Fazla bir beklentisi de yoktur, lisede iyi kompozisyonlar yazabilmiş olmak ve biraz da büyük eserlerin başlıklarını biliyor olmak yeter. Gerisi, herhangi bir kariyerde olduğu gibi "networking" yapmak, yani güçlü kişilerle ilişkilerini çoğaltmaya bağlıdır. Bunda başarılı olursanız, yazacağınız herşey, örneğin sivilcilerinizle yaşadığınız varoluşsal ilişki bile bir edebi metin olarak etiketlenip piyasaya sürülecektir. Çünkü ne yazarsanız yazın bir özne olarak siz değil, iktidar koordinatları içindeki seviyesine göre doldurduğunuz özne konumu konuşuyor olacaktır.

Konuyu açmak için şu pasajlara bakalım;

"Esoterik şakımlarının yarattığı tonalite ile, çevrelerinde gizemli bir hale yaratan kuşların, alacakaranlığın yarattığı gerçeküstücü atmosferde toplu halde ağaçtan ağaca uçmaları, eskatolojik bir yolculuğun alegorisi gibi göründü bir an gözlerime"

.....

"Ölümün Demokles kılıcının gölgesinde çıktığım Odise'mde karşılaştığım insanlar, büyük okyanusların ortasında keşfedilmeyi bekleyen ıssız adalar gibiydiler. O engin okyanusları yüzerek aşip, onlara ulaşmaya çalıştığımda ise bir serap gibi kayboluyorlar ve ben de soluğu kesilmiş ve nereye yüzeceğini bilmez bir halde okyanusun uçsuz bucaksız çölünde köpekbalıklarıyla çevrilmiş olarak tek başıma kala kalıyordum"

Şu son iki dakika içinde uyduruverdiğim bu pasajlara Aslı Erdoğan'ın ya da Elif Şafak'ın doldurmuş olduğu "yazarlık özne konumunun" mührünü basın, "edebi" bir metinden fragmanlar olarak hemen geçerlilik kazanacaklardır. Ancak o mühür bende olmadığı için, bu pasajlar hiç bir anlam iletmeyen paçavralar olarak kalır. Lakin bunların ne farkı var şundan;

"Yollar, sokaklar duraklar ve insanlar hepsi birer anahtardı, ama hangi kapıya uyduklarını bilmiyordum. Dünya çağırıyordu beni, onun için öğrendim onu çağırmayı... Renkleri ve gölgeleriyle... Ben de içindeyim, diyebilmek için, hepsini ışığa dönüştürebilmek için. Orada olmakla içinden geçip gitmek arasında kararsız bir yolcuysam çoğu kez..."

Çoğumuzun dehası konusunda uzlaşabileceğimiz hiçbir yazarın kendisi hakkında böyle bir demeç vermiş olduğuna en küçük ihtimal veremiyorum; bulup bir tanesi dahi olsun çıkarıldığında yüzümü kızartmaya ve utançtan boynumu eğmeye hazırım. Bu pasajları edebiyatın arzuhalcisi Hande Öğüt'ün masasına , Aslı Erdoğan'ın son romanında fragmanlar olduğunu söyleyerek koyduktan sonra, o günkü angaryası olarak bir eleştiri yazmasını isteyin, bunları Deleuze'den girip Lacan'dan çıkarak yorumlayacak, "İssiz Adaların" yazarın arzu nesnesini, engin okyanusun Sembolik düzeni, köpekbalıklarının Süper-Ego'yu, yüzme eyleminin de Deleuzyen "oluş"u, daha doğrusu "kadın-oluşu" simgelediği hakkında bir "eleştiri" döşeniverecektir hemen. Bu yöntemin ne kadar etkili olduğunu görmek için de kendisi hakkında açılan eksisozluk maddesine bakalım;

"Tanıtımını yaptığı her kitabı anında satın almak, kitap evlerine delice bir koşu tutturmak istiyor insan. iyi yazıyor, evet."

İşte endüstriyel edebiyat böyle işliyor. Bu tür edebiyat, insan zihninin çağrışımsal, imgesel işleyişi üzerinde bir asalak gibi yaşıyor. Kulağa hoş gelen bir şekilde yazılmış herhangi bir metni okuyan biri, kendi zihninden otomatik olarak başlayan çağrışım zincirleri ile yeniden yazıldıktan sonra gerçekten de kendine hitap eden çok derin anlamları varmış gibi hissedecektir. Aslında orijinal metinle hiç alakası olmayan kendi zihinsel süreci sonucunda çıkan düşünceleri, sırf tetiklediği için o metne bağlayacaktır. "Ya acaba çok alakasız şeyler mi çağrıştı, bu metin aslında benim anladığımı mı dile getiriyor" paranoyası da, sistemin kurumlarının söz konusu metne edebi standart belgesi vermiş olduğu için savuşturulur. "Merak etme, bu metin test edip onaylanmış bir edebi metindir. Gönül rahatlığıyla çağrışımlarına kapılabilirsin" güvencesiyle okuyucunun kazıklanabiliyor olacağı kuşkuları giderilir. Ancak bu kuşku zaten pek az ortaya çıkar. Okuyucu zaten çoktan bir Ego-İdeali olarak özdeşleştirildiği yazarın her söylediğinin kendisini anlattığını kabul eder hale getirilmiştir, "edebiyattan" çok daha önce ideolojik hegemonya süreçleri ile.

Luis Bunuel'inin oğlu kendisiyle yapılan bir röportajda, birlikte "Bir Endülüs Köpeği"ni yaptıktan sonra, gelen eleştiriler karşısında Salvador Dali ve babasının çok eğlendiğini, kahkahalara boğulduklarını anlatmıştı. Bunuel'in oğlunun aktardığında göre "Bir Endülüs Köpeği" kesin olarak hiçbir şeyi anlatmıyormuş, herhangi bir tek simgesel anlamı yokmuş. Hiçbir anlam iletme, örtük bir mesaj verme derdi olmayan tamamen alakasız imgelerin arka arkaya gelmesinden başka bir şey değilmiş. Ancak eleştirmenlere göre, örneğin üzerinde kesik bir at başı ve ayaklarına ipe bağlanmış iki papaz bulunan piyanoyu çekmeye çalışan kahraman sanatçıyı, kesik at başı ölümü, papazlar da yaratıcı faaliyeti engelleyen toplumsal kurumları temsil ediyormuş. Endüstriyel sanatın işleyiş mekanizmaları Elif Şafak ya da Aslı Erdoğan gibi yazarlarla gündeme gelmedi. Frankfurt Okulu'nun ve özellikle Adorno'nun sanatın "şeyleştirilmesi" üzerine söylediklerine herhalde kimse daha fazla bir şey ekleme ihtiyacı duymadı. Bunlar kapitalist toplumun zaten bilinen bir özelliği. Ancak bana bizim ülkede Adorno'nun artık standart hale gelmiş sanatın şeyleştirilmesi, endüstrileştirmesi saptamalarından farklı bir durum var gibi geliyor; bizde meydanın boş olması farkı yaratıyor. Batıda edebiyat üzerinden geçiren kariyeristlerin hiçbiri, kendi ticari edebi varoluşlarını rasyonalize etmek için radikal felsefeye referansta bulunma cüretini bu kadar kolay gösteremezler. Haddini bil otur oturduğun yerde tepkileri gelmekte gecikmez. Elif Şafak, ya da Aslı Erdoğan gibilerle aynı klasmanda yer alan Barbara Cartland, Deleuze, Lacan, Hegel vs üzerinden tasavvufu keşfetmeye kalkmaz, kendi alanında kitaplarını yazar, parasını da alır. Kimse de oturup bunlarla hesaplama gereği duymaz.

Radikal felsefelerin bildik bir liberal varoluşu rasyonalize etme hizmetine nasıl sokulduğunu gösterebilmek için, öncelikle bu "yazarlar"ın edebiyatın toplumsal konumunun ne olması gerektiği üzerine ne düşündüklerini göstermemiz gerekiyor. Edebiyata yönelik böyle bir duruşa sahip olan birinin, radikal felsefeyi kullanmasının büyük bir tahrifat ve gasp olduğu daha sonra yapacağım alıntılarla ortaya çıkacak diye düşünüyorum

"Edebiyattan para kazanmak ayıp mı?"

<http://www.cileweb.net/yazilar/?p=1818>

Şimdi Elif Şafak'ın linkteki yazısında sorduğu bu sorusuyla başlayalım; Hayır hiç de ayıp değil. Ancak edebiyattan da para kazanılabileceğini rasyonalize etmek için böyle bir yazı kaleme alıp, bunu kamusal alanda tartışmaya açmak ayıp. Ne kastettiğimi anlatabilmek için, 3.bölümde yaptığım Zizek alıntısını hatırlatmama izin verin; ABD'de milyonlarca insanın hayatını kurtarmak söz konusu olduğunda işkencenin meşru olabileceğinin kamusal alanda üst düzey yöneticiler tarafından resmi olarak tartışmaya açılması karşısında hangi kritik soruyu soruyordu Zizek;

"Madem bunun gerekliliğine inanıyorsun, sanki zaten yapmıyormuşsun gibi niye kamusal alanda gündeme getiriyorsun? Niye kimseye söylemeden zaten yapageldiğin şeyi yapmaya devam etmiyorsun?"

Benzer bir mantıkla bizim de bu "edebiyatçıya" sormamız gerekmez mi?;

"Zaten edebiyattan ve doldurduğun sistemin yazarı özne konumundan yeterince para kazanmıyor musun? Zaten yapageldiğin bir şeyi kamusal alanda tartışmaya açmandaki asıl amaç ne?"

İşte üzerine düşünülmesi gereken soru bu; böyle bir yazı kaleme almadaki asıl dert ne? Edebiyattan "da" para kazanılıp kazanılmayacağı değil. Neden?

Cevap verebilmek için, "edebiyattan da para kazanılması" ile "para kazanmak için edebiyat yapılması" arasındaki ince farkı görmemiz gerekiyor. Zizek'in büyük dehası işte bu ince ayrımı ortaya çıkarmamızı sağlıyor. Sorduğu müthiş soru, zaten yapılmakta olan bir şeyi kamusal alanda meşru gibi görünen bir gerekçe ile tartışmaya açarak, sıra dışı durumlarda bile "meşru"luğu tartışmalı bir durumu norm haline getirme yönünde bir manipülasyonun varlığını ortaya çıkarır. Elif Şafak'ın durumunda belli bazı durumlarda meşru olan, edebiyattan para kazanılması böyle bir "masum" tartışmayla "para kazanmak için edebiyat yapılması"na çevrilerek norm haline getirilir. Böylece edebiyat muhalif kimliğini kaybederek, pazar ilişkilerine dahil edilir. Pazar ilişkilerine dahil olan herhangi bir üretiminin de sistemin mantığının dışına çıkamayacağını herhalde tartışmamıza gerek yok. Nasıl herkesin ortak kullanımına imkan verecek şekilde "komünist" bir malikane ürettiğinde kimse almazsa, bu bir oksimoronu ifade ederse, pazar ilişkilerine dahil olmuş "muhalif" bir "edebiyat" ürününü de satamazsın, zira "pazara yönelik edebiyat" bir oksimorondur. Pazar ilişkilerine dahil olduğunda artık bir "yazar" değil bir sermayedarsındır ve Marx'ın belirttiği gibi "her sermayedar sermayenin vücuda gelmiş halidir", onun zorunlu dinamiklerinin bir sözcüsü olmaktan başka bir işlevin kalmaz.

Elif Şafak, edebiyat adına değil de ait olduğu ticari üretim çerçevesinin adına konuşuyor olsaydı kimsenin edecek lafı olmazdı; diğer girişimciler gibi malını satmak için her türlü pazarlamayı yapmasında garipsenecek bir konu bulamazdık. Ancak Elif Şafak ne "edebiyattan" ne de kapitalist girişimcilikten vazgeçmek istiyor. Malını satmanın edebi sınırlar içinde mümkün olacağını kanıtlamaya çalışıyor. Bunu yaparken gönüllere hitap ederek bakın nasıl bir göz boyamaya başvuruyor;

"Heykeltıraş heykellerinin, şarkıcı şarkılarının, ressam resimlerinin, yönetmen filmlerinin tanıtımı için uğraş verebilir. Ve tüm bunların karşılığında bir miktar kazanarak, kendi kendine yeterek, ayakları üzerinde durarak üretmeye devam etmesi gayet "anlaşılır" bir meseledir. Aslına bakarsanız, sanatın her dalında sanatçıların yaptığı işten para kazanmak istemesi doğal görülür. Bir tek alan hariç: Edebiyat!" Elif Şafak

Burada dikkat etmemiz gereken, arkadaki kurnaz girişimci ruhunu ele veren o son derece masum kelime: "bir miktar". O miktar tam olarak nedir? Hangi ölçülerle belirlenir? Herhalde "yazarımız" TUFİ, TEFE endeksini kastetmiyor, onlar bizim gibi emeği ile geçinenler için var. Ama büyük dehasıyla insanlığa doğru yolu gösterecek bir yazarımızın o paha biçilmez fikirlerinin kuvveden fiile çıkabilmesi ise söz konusu olan, yaratıcılığının olabildiğince serpilip gelişebileceği belli bir konfor seviyesinin sağlanması gerekeceği açık. Şafak bu kadar fazlasında gözü yokmuş, sadece çoluğunun çocuğunun rızıkını kazanmak istiyormuş gibi görünüyor;

Nasıl iki yakalarını bir araya getirsinler? Edebiyatçı dediğin ağaçta yetişmiyor ki. Gökten zembille inmiyor ki. Onun da kira derdi, geçim derdi, çocukların okul parası, sağlık sigortası, apartman aidatı gibi gayet "fani" ve "süfli" dertleri var.

Demek ki, Deleuze'den olduğu kadar , "16 yıllık öğrenciliğinden" sonra tasavvuftan da , kendi "fani" dertlerine çözüm bulup çıkarmanın yollarını bulmuş. Hani kendi alanımız değil ama bu yazı yanlış hatırlamıyorsam Zaman'da çıkmıştı. Hadi biz örgütsüzüz de sesimiz çıkmıyor, peki onların cephesinden tasavvuf'dan beslendiğini her fırsatta dile getiren birinin, ruhani, ahlaki, bu dünyanın "fani" işlerini önemsemeyen dinsel bir öğretilen böyle "süfli" dertlerine çözüm bulmak için mi faydalıyor diye soran olmaz mı? Herkesin sorunu kendine, biz kendi alanımıza dönelim ve yukarıdaki son derece meşru taleplerin, yani edebiyatta para "da" kazanılması boyutundan, "para için edebiyat yapılması"na nasıl geçildiğinin izlerini sürelim.

İlk akla gelen soru haliyle, yukarıdaki mütevazı giderler için, başka olası gelirler bir yana, Habertürk gazetesinde, öncesinde de Zaman'da sahip olunan köşeden sağlanan gelirin yeterli olup olmadığı. Biliyoruz ki, böylesi büyük yayın organlarında sahip olunan bir köşenin geliri, yukarıdaki mütevazı talepleri defalarca katlar. Bir 5-10 yıllık köşe sahipliği sonucu kazanılan paranın, ortalama giderleri hayatının sonuna kadar karşılayacağı kimse için bir sır değil. Peki edebiyat yapabilmek için daha ne kadar para gerekiyor?

Ek bir işten para kazanma ihtiyacı ise edebiyata ayrılan zamanın daralmasına yol açar. Nice yazar akşam işten döndükten sonra ancak yazıya vakit ayırabilmiştir. Halbuki şartları daha rahat olsaydı muhtemelen daha çok yazacak, daha çok eser bırakacaklardı geride.

Demek ki çok daha fazla zaman için gerekiyor daha fazla para. İyi de haftada bir kez diyelim 500 vuruşluk, yukarıdaki gibi bir süprüntü kaleme alabilmek insanın kaç dakikasını alır? Bütün bir haftada on dakika ayırarak alınan , ortalama bir şirketin genel müdürü seviyesindeki paranın sağladığı koca bir boş zaman nasıl yeterli olmuyor? Demek ki zamanın niteliği de önemli, sadece boş zaman değil, kaliteli bir boş zaman da gerekiyor. Daha çok eser verebilmek için, toplumun farklı tabakalarında geçirecek bir zaman olması gerekiyor. Örneğin burjuva hayatının kokuşmuşluğunu tasvir edebilmek, dejenere burjuva karakterleri yaratabilmek için onu içeriden de gözlemleyebilmek gerekiyor. Sonra bir dünya yazarının, onlarca farklı ülkelerdeki hayranlarıyla buluşabilmesi için ordan oraya gitmesi lazım. Eh koca bir yazar da ekonomi sınıfında uçamaz ya, first class'ta uçup , beş yıldızlı otellerin suit'lerinden kalarak burjuva hayatını seferi haldeyken de gözlemlemek durumunda. İyi bir roman için her an her yerde bir esin çıkabilir ya, hazırlıklı olmak gerekir. Bir edebiyatçı görev aşkıyla, çağına tanıklık etmek adına, toplumun her kesimiyle yakın temas içinde olmalı.

Aslında bunları dile getirmek son derece gereksiz. Hepimizin bildiği şeyler. Edebiyattan ya da en azından edebiyatın bir türünden akıllara zarar paralar kazanıldığı biliniyor. Harry Potter'ın yazarı J.K.Rowling'in, "Da Vinci'nin Şifresi"nin yazarı Dan Brown'un, korku ustası Stephan King'in yıllık kazançlarının 200 milyon doların üzerinde olduğu bir sır değil. Oturup bunları mı dert edineceğiz? Elif Şafak'a da Allah daha fazlasını versin der geçeriz. Ancak takıldığımız nokta bu değil, bu kadar çok para kazandıran yazarlığın da edebiyat mı yoksa eğlence kategorisi altında mı yer adıyla da ilgilenmemize gerek yok, dedim ya edebiyat eleştirisi

içinden yazmıyorum. Çıkıntı yapan Şafak'ın her fırsatta üzerine basa basa özellikle Deleuze ve Spinoza'dan esin aldığını belirtmesi. İşte göstermemiz gereken, Deleuze'cü, Spinoza'cı olarak ve Tasavvuf'tan beslenerek yukarıdaki gibi bir kişiliğin çıkamayacağı. Yoksa nasıl J.K.Rowling'den, Angelina Jolie'den bize neyse, Elif Şafak denen bir medyatik stardan da bize ne? Ama Angelina Jolie bizim olana tecavüz etmeye kalkmaz.

"İlla ki 'Tutunamayan/Loser ' Olmak Zorunda mıyız?"

Edebiyat'ta çıkarılıp atılması en zor özelliklerden biri, trajedi boyutu değil midir? Olası kaynaklarından biri olan Antik Yunan tragediyalarından beri böyle değil midir durum? Elif Şafak'ın liberal sinizmini çekinmeden ifşa ettiği şu satırlara bakalım;

Doğrusu, biz edebiyatçının yoksulunu severiz. Az biraz kenarda kalmışını. "Tutunamayan"ını. Öylesi makbuldür.

İşte edebiyattan "da" para kazanılabilesinden, para için edebiyat yapılmasına geçişin ortaya çıktığı moment budur. Niye edebiyatı trajik boyutuyla ele almak zorundayız ki, niye onu "da" Aslı Erdoğan'ın her eylemimizin arkasında gördüğü, diğerleri gibi altında bir "güç istemi" olan bir faaliyeti haline getirmiyoruz ki? Şafak'ın muhtemelen "yazar" olarak vaftiz edildiği yer olan ABD'de "tutunamayan"ın karşılığı, "loser"dır ve bizdekinden çok daha etkili ve çok daha yaygın bir kullanımı vardır. Loser bir küfür niteliği bile taşır, o denli aşağılanacak kişisel bir durumdur. En berbat kişisel trajedilerle uğraşır bile olsa, günlük hayatında, gülücükler saçarak, mutlu görünmen gerekir. Çünkü bir loser gibi görünmek, bir insanın başına gelebilecek en büyük felakettir. Tutunamamak, sadece entellektüel alanda değil, yaşamın her alanında toplumsal ilişkilerden kovulmuştur. İşte Şafak da yazar olarak vaftiz edildikten sonra, tutunamamak üzerinden edebiyatın asli öğelerinden birini kovmaya kalkıyor ve edebiyatı kılıksız, steril bir tüketim nesnesine döndürmeye kalkıyor. Hadi ait olduğun türden edebiyattan afaroze ettin trajediyi, yaşamın gerçekliğinden de edebilecek misin? Peki yaşamda trajedi devam ederken, onun dile getirilişi olan edebiyat nasıl sessiz kalacak?

Şimdi gelelim, şu yukarıda iddia edilen, rahat rahat edebiyat yapabilmek, insanlığa yol gösterecek daha fazla yapıt verebilmek için edebiyatta "bir miktar" para kazanılması ve yazarın bol bol rahat ve boş zamana sahip olması gerektiği imalarına karşı Şafak'ın "hocası" Deleuze bizzat bu konu hakkında neler demiş, üstelik başka bir yerde referans yaptığı "Kafka: Minör Bir Edebiyat İçin" adlı kitabında ne demiş ona bakalım. Bu söz konusu referansında da nasıl çarpıtıldığını daha sonra göstereceğim.

"Yaratma Sadece Kısıtlı Koşullardan Çıkar. "

Şafak yakınıyor;

"Bir filmin, serginin, albümün reklamının yapılması olağan addedilir. Heykeltıraş heykellerinin, şarkıcı şarkılarının, ressam resimlerinin, yönetmen filmlerinin tanıtımı için uğraş verebilir. Ve tüm bunların karşılığında bir miktar kazanarak, kendi kendine yeterek, ayakları üzerinde durarak üretmeye devam etmesi gayet "anlaşılır" bir meseledir. Aslına bakarsanız, sanatın her dalında sanatçıların yaptığı işten para kazanmak istemesi doğal görülür. Bir tek alan hariç: Edebiyat!

Edebiyatta, ne hikmetse, kurallar değişir. Bambaşka beklentiler ve kriterler devreye girer."

"Edebiyat ne hikmetse kurallar değişir, Bambaşka beklentiler ve kriterler devreye girer" çünkü edebiyat "bambaşka beklentiler ve kriterlerle" yazılır. Diğer sanat türlerinde "bütçe" yapılır, çünkü edebiyat hariç hepsi belli bir sermayeyi gerektirir. Bir film çekmek başlı başına kapitalist bir iştir, yüzlerce figüran, set ekibi, teknik ekipman vs gerektirir. Heykel, resim gibi bireysel gibi görünen sanatlarda bile en azından yontulacak taşı, boyanacak tuvali, boyaları

fırçaları alaman gerekir, daha da önemlisi uzun ve kaliteli bir yüksek eğitim sürecinden geçmen gerekir. Ancak sanatlar arasında bir tek edebiyat hiçbir yatırım/bütçe gerektirmez. Bütün "yatırım" bir kağıt , bir kalem ve bolca zamandan ibarettir. Bütçesi yapılabilecek olan tek şey zamandır. Bu özelliği sayesinde, edebiyat her zaman yoksullar için en ulaşılabilir sanat olmuştur. Gücünü de burdan, ezilenler için ulaşılabilir olmasından alır. Ayrıcalıklı olmayan, "kısıtlı" koşullardan çıkan insanlar, yaşamın ta içinde olmaları sayesinde sahici ürünler verebilmiştir.

Şimdi Şafak "hocasının" fikirlerini ne kadar uyguluyor onu bir görelim.

Deleuze'ü incelediği kitabı "Deleuze, Marx ve Politika" kitabında Thoburn, onun konu hakkındaki fikirlerini bakın nasıl özetliyor;

"Bir kültür aracılığıyla sınırları işaretlenen otonom bir kimliğin kolayca yürürlüğe girmesini sağlayan tarih, anlatı ve gelenek hazır yapılarından yoksundurlar. Bu yüzden azınlıklar için yaşam, bir şekilde karmaşıktır. Bu yüzden pratik, birinin "uyduğu" toplumsal rotalar boyunca basit bir kendini ifade durumu değildir (Hande Öğüt'ün her çılgılığının ademelmelerinden fırlar fırlamaz eyleme geçmeye meyyal olduğunu söylediği bir başka Deleuzyen "göçmen" Aslı Erdoğan'a atfedelim bu saptamayı da.Ö.K), ancak her bir durum etrafında ve içinde deneysel bir manevradır. Bu kısıtlı azınlık koşulu, belirli bir yanıtı yol açar. Liberal hümanist - bireysel otonomi ve kendini ifade alanı olarak - özgürlük ve yaratıcılık nosyonlarını karşı karşıya getiren bir manevrayla Deleuze ve Guattari, yaratmanın kesinlikle kısıtlı durumlarda, halkların, tarihlerin ve dillerin zorunlu yakınlığı içinde gerçekleştiğini öne sürerler; "Yaratma darboğazlarda gerçekleşir" (N: 133). Aslında Deleuze "bir dizi olanaksızlık yaratıcının soluğunu tıkamıyorsa, o yaratıcı değildir" (133) diyecek kadar ileri gider. Bu yüzden çok gerçek kısıtlı azınlık koşullarına bir algısal duyarlılığın yanı sıra, minör politikada belirli bir "kasıtlı yoksulluk" da (Kafka:19) -sürekli bir kimlik ve doluluk ertelemesi- vardır; öyle ki "hatta burda var olmadan önce görülmeye çalışılır [bu sınır] ve çoğu kez her yerde bu sınırlandırıcı sınır görülür (...) Çünkü belirli politik ve kültürel rotaların, biçimlerin ve kimliklerin katılmasına izin vermekten çok, bu tür 'kasıtlı yoksulluk', düşünce ve pratiği mücadele, tartışma ve bağlanma çerçevesine geri çekmeye hizmet eder ve kısıtlı deneyim yakınlığından daima yeni deney biçimlerini zorunlu kılar.

Bu yüzden 'minör', belirli bir 'olanaksızlık'la damgalanır. Her hareket, harekete basit bir olanak ya da seçimden çok, bir sınır ya da açmaz sunar" Thoburn "Deleuze, Marx ve Politika" sh.45-46

Yukarıdaki pasaja bir not düşülmüş onu da aktaralım da kiminle kimleri karşılaştırdığımız daha açık olsun;

Deleuze'ün liberal özgürlük anlayışlarından kopuşuna ilişkin daha geniş bir tartışma için bkz, Patton (2000, Deleuze and the Political: 83-7)

Şafak, rahat rahat yazıp insanlığı aydınlatmak için daha fazla para kazanmak için ağlayıp dururken, "hocası" Deleuze aksine gerçek yaratıcı bir eylemin ancak bir darboğazdan çıkacağını bildiriyor. Hatta ve hatta eğer bir yoksunluk, bir kısıtlılık durumu yoksa da, yapay olarak yaratılmalı diyor. Ölçsüz, kör gözüm parmağıma çarpıtmaların ve entelektüel gaspın bütün boyutları ile kıyaslandığında yukarıdaki satırlar henüz daha hiçbir şey değil. Alıntılar aktardıkça bütün resim daha iyi ortaya çıkacak.

Yapacağım bütün alıntılar Deleuze & Guattari'nin molar ve minor edebiyat/politika ayrımına dayanıyor. O yüzden kısaca ve kaçınılmaz olarak indirgeyerek bu ayrımın sınırlarını netleştirelim. Molar yapılar, tabii edebiyat ve politika versiyonu da, yerleşik, mevcut kurumsal koordinatlar içinde yer alan, ondan beslenen ve onu sürdüren anlamına geliyor. Buna karşın minör edebiyat/politika, içinde yer aldığı molar matriksten sürekli bir kaçış ve özgürleşme

yolunda sınırsız "kollektif" bir yaratıcılığa gönderme yapar. Özellikle altını çizmemiz gereken, bireysellikleri ve öznel tarzları bünyesinde barındırsa da, minör yapıların en belirleyici özelliğinin "kısıtlı" bir durumda icra edilen "kollektif" alanlar olmasıdır. Minör edebiyat, kendi kısıtlı çevresinden soyutlanmış bir şekilde izole yapılamaz. Solo bir minör edebiyat/politika yoktur. Detaylarına geleceğiz ama bağlam olduğu için altını çizelim; işte tam da bu sebepten dolayı Aslı Erdoğan Deleuzyen bir "göçebe" olamaz. Bir kez daha hatırlatalım, Aslı Erdoğan'la da sorunumuz bireysel edebiyat yapıyor olması değildir. Herkes Deleuzyen Minör edebiyat içinde üretmek zorunda değil. Sorunumuz, böylesine solo bir yazarın Deleuzyen bir temayla "göçebe" diye klasifiye edilmesidir. Aslı Erdoğan gibi yazarların Deleuze ile ve Minör Edebiyat ile uzaktan yakından en küçük bir ilişkisini kurmak, muazzam bir tahrifattır. Aslı Erdoğan'a döneceğiz ama şu Elif Şafak bahsini kapayalım önce, zira fazlasıyla sıkıcı olmaya başladı. Güncel bir konuda, Deleuze'ü tam da taban tabana zıt olacağı bir misyonun hizmetine sokmak için yaptığı büyük çarpıtmasıyla kapayalım; Ermeni Yazarların "azınlık" olması itibarıyla minör bir edebiyat ürettiklerine dair çarpıtma.

Ermeni Edebiyatı Minör Müydü?

Şafak'ın Osmanlı'nın son döneminde yaşamış Zabel Esayan adlı bir ermeni kadın yazarın hayatını konu aldığı şu yazısına bakalım;

<http://www.elifsafak.us/yazilar.asp?islem=yazi&id=338>

Bu yazının kaynakları arasında, Deleuze & Guattari'nin "Kafka: Minör Bir Edebiyat İçin" adlı eserlerini de gösteriyor. Ayrıca düştüğü 13 nolu notta da eser hakkında şu yorumu yapıyor;

Deleuze ve Guattari "major bir dil içinde bir azınlığın inşa ettiği edebiyat" şeklinde tanımladıkları minor edebiyat dönemin Ermeni edebiyatı için de geçerlidir. Deleuze ve Guattari kendi çalışmalarında Almanya'da major edebiyat içinde üreten Yahudi yazarları incelerler. Benzer bir eksende dönemin Ermeni edebiyatçılarına bakmak önemli bir kuramsal açılım sağlayabilir edebiyat tarihi ve kültürel çalışmalar açısından. Bkz. Deleuze ve Guattari.

Şimdi başlamadan önce vurgulamayalım, bu son derece kritik konuda hiçbir bilgiye sahip olmadan ahkam kesmek değil derdim. Haddimi bilirim. Ben olayın, Ermeni meselesinin, liberal özgürlükler projesi ile Deleuze & Guattari'nin "Minör Politika" nosyonunun kullanılarak eklemlenmesiyle ilgiliyim. Tartışmak istediğim kesinlikle, Ermeni katliamı oldu mu olmadı meselesi değildir. Bu konu, Elif Şafak gibi liberal özgürlükçülerin ağzında tıpkı, Zizek'ten aktardığım "Nesnel Tin" içinde, üzerinde düşünülmeden kabul edilmesi, "dogmatik" bir kesinlikle benimsenmesi gereken bir ilkenin, sol içinde sanki üzerinde bir uzlaşmazlık varmış gibi, en önemli politik meselelerden biri haline getirilmiştir. Nasıl işkencenin ya da tecavüzün meşruluğunu söz konusu etmek kabul edilemezse, bir halkın diğer bir halka ettiği zulmün de tartışma konusu yapılması, malum olan üzerinde tartışma yaparak, asli meselelere gözleri kapamaktır.

Şafak'ın yazısının da içerdiği olası tarihsel olgulara rağmen, yazılmasındaki niyetin, sorunun özünün, yani halk denen bir nosyon üzerinden kimliklerin sabitlenerek, insanların birbirlerinden ayrılmasının sağlayan liberal özgürlükler ve haklar perspektifinden yazıldığını düşünüyorum. Burjuvazi farklı ve sabit ulusal, cinsel vs kimliklerin kaybolmasını değil, iyice kristalize olup daha da yerleşik hale gelmesini ister. Böylece farklı kimliklerin bir aradılığı propagandasıyla, asıl toplumsal meseleleri geriye itebilir.

Oysa Deleuze, bir liberal özgürlükler ve haklar koordinatı içinde düşünmez. O tam bir kimlik düşmanıdır, her türlü kimliğin parçalanmasından, ve farklılıklarıyla birlikte "oluşun" içinde birbirleriyle rhizomatik bir eklemlenmeyle bağlanmalarını hayal eder. Konu bağlamında, yani sabit kimliklerden biri olarak halk bağlamındaki düşünceleri hakkında bakın Thoburn neler diyor;

“Öyleyse halk eksiktir ifadesi bir yas değildir. Aksine toplumsal-politik halk figürünün en iyi durumda gereksiz olduğu, en kötü durumda da kendi içinde politikanın kapanışı olduğu (ve halk modelinin başta 'ırk' ve 'ulus' olmak üzere özdeşlikçi) çekiciler etrafındaki karmaşık arzulama ilişkilerinden dolayı bölünmeye böylesine kolay biçimde işlevsel hale gelebilmesi ölçüsünde tehlikeli biçimde bunun söz konusu olduğu öne sürümdür. Deleuze'e göre hem sosyal demokrat 'yurttaş' modeli, hem de ortodoks Marksist 'bilinçlenme' modeli bu yüzden bitmiştir. Böylelikle politika halkın temsilinin değil, 'yeni bir dünyanın ve gelecek bir halkın' icat süreci haline gelir.”

Şafak'ın mevcut molar koordinatlar içinde halklar arası kimlik farklılıklarını sabitlemeye hizmet eden yaklaşımına karşı Deleuze "gelecek bir halkın"ın yani tüm mevcut halkları aşan yeni bir halkın icadından bahseder. Yine benzer bir uyarıyı yapalım; bu konu hakkında Deleuze'ün konumuna katılırsınız katılmazsın ayrı bir konu. Benim anlatmaya çalıştığım, Şafak'ın bu konuda Deleuze'ü yardıma çağırmasının bir çarpıtma olduğunu göstermektir. Deleuze'ün Şafak'ın mevcut molar kimlikleri sabitleyip bir liberal demokrasi evreni içinde bir arada yaşamaları pozisyonuyla en küçük bir alakası yoktur. Ayrıca, Şafak'ın düştüğü notta iddia ettiği gibi Deleuze & Guattari "Kafka" başlıklı eserlerinde Almanya'da Majör edebiyat içinde üreten Yahudi yazarları değil, başlığın da ifade ettiği gibi Minör bir edebiyat içinde yazan Kafka'yı ele alırlar. Minör edebiyat, Şafak'ın kendisinin yer aldığı molar/majör edebiyatının dışındadır.

Minör edebiyat, azınlıkların arasından çıkmıştır ama her azınlığın bir minör edebiyat ürettiği anlamına da gelmez. Kafka, Çekler arasında yaşayıp, Yidiş konuşan ama Almanca yazan bir Yahudi cemaatinden gelir. Oysa Ermeniler, kendi dilleriyle konuşup, kendi coğrafyalarında, kendi dilleriyle yazan, bu bölgenin en kadim halklarından biridir. Dillerinde Yidiş gibi minör bir yersiz yurtsuzlaşma yoktur. Kafka'nın ait olduğu cemaatin en belirleyici minör özellikleri, Ermeniler gibi kesin bir kimlik aidiyeti içinde olmamalıdır, bu yüzden "Halk Eksik" özelliğiyle belirlenirler. Molar koordinatlar içinde yerleşik bir konuma sahip değildirler. O yüzden varoluşlarının kendisi majör/molar yapıları bozacak şekilde işler. Oysa Ermeniler öyle mi? Binlerce yıldır aynı kimlik/kültür yapısında sahip sabit bir halk. Eğer illa ki bir ermeni minör edebiyatı bulacaksanız, geç 19.yy - erken 20yy Anadolu coğrafyasına değil, kendi topraklarından ve kadim kültüründen uzak diaspora'daki Ermenilere bakacaksınız, Deleuze'ün Minör edebiyat koşulları odur çünkü.

İşte Elif Şafak budur; üniversite yıllarında çevresine sızdığı Ulus Baker sayesinde "öğrendiği" Deleuze ve Spinoza'yı, sistemin bekasının hizmetine sokan biri. Gerçek Spinoza'cı ve Deleuze'cü Ulus Baker'i bugün kim tanıyor, kendi yakın akademik çevresi dışında? Adam göçtü gitti, Elif Şafak gibi sahte bir Deleuze'cüye yere göğe sığdıramayan medyada haber bile olmadı. Oysa ondan öğrendiği isimleri sistemin hizmetine sokan Şafak, "büyük yazar".

Maalesef dördüncü bölümde de söylemek istediklerimin tamamını aktaramadım. Aslı Erdoğan Üzerine bir Beşinci bölüm de kaçınılmaz oldu.

25 Nisan 2010

Özgürlükçü Bir Edebiyat Üzerine -5

"Tutunamayanlar" Kovuldu, Liberal "Göçebeler" Sunuldu

Tarihsel açıdan belli bir önemi olan bir dönemde üniversite okudum; 1986-1992. Dönemin ilginçliği, 12 Eylül yenilgisinin etkisinin yavaş yavaş atıldığı, eski öğrenci liderlerinin hapisten çıkıp okula dönmelerinin de heyecanıyla Türkiye radikal solunun, klasik öncülleriyle ve 80 öncesi ruhuyla beslendiği belki de son bir yükselişin, yükselişi demeyelim de kıpırdanışının yaşanmasıydı. Öğrenci Derneğinde, bir yığın farklı anlayış, hararetli tartışmalar yapar, eylemsiz ya da meydanda yapılan bir basın açıklamasız, forumsuz tek bir gün geçmezdi. Geleneksel hareketlerin devamı olan gruplar kadar, bağımsız, farklı bir perspektifle hareket eden yeni gruplar da oldukça hareketliydi. O dönemde bir yığın öğrenci dergisi de çıkarılmıştır. İlk büyük yenilginin şoku atlatılmadan 91'de çok daha büyük ve kürsel çapta bir yenilgi gelince, olanları biliyoruz. Şimdiki cehennemdeyiz işte!

Gelen Gideni Aratır; "Tutunamayanlar"dan Liberal "Göçebelere" Nasıl Geçildi?

Bugün o dönemi hatırlatmamın sebebi, doğrudan politik sonuçlarından ziyade, kültürel alandaki etkileri üzerine konuşmaktır. O dönemin sol açısından belirleyici özelliği olan biçimsel/romantik "radikalliğin", politik yenilginin ardından şimdi karşı karşıya olduğumuz çok daha vahim ideolojik/kültürel yenilgideki payını ortaya koymaya çalışacağım. Politik yenilgiler konjüktürel, ideolojik yenilgiden kurtulmak ise çok daha zordur.

Biçimsel/Romantik/Nostaljik "radikalliğin" herhangi bir konudaki düzleştirici, torbacı zihniyetinin sapla samanı birbirine karıştırarak, sol adına önemli kaynakları nasıl heba ettiğinin izini sürmeye Oğuz Atay ile başlayabiliriz.

Benim öğrencilik yıllarımda, geleneksel yapıların devamı olan gruplar, muhtemelen istisnaları olmakla beraber genel bir tavır olarak "Tutunamayanları" hiç sevmezdi. Herhalde yenilginin, bireysel kendi içine kapanışın yazarı olarak görüldüğünden. Şimdi Oğuz Atay'a rahmet okutacak, her türünden liberal bireyci "romancılar" karşısında, ona karşı nasıl bir haksızlık yaptıklarını düşünüyorlar mıdır acaba? Ortodoks Solun "Tutunamayanlar"ın kıymetinin bilmeyip şimdi Aslı Erdoğan, Elif Şafak gibileri karşısında bulması, akla şu güzelim Nasreddin Hoca fıkrasını getiriyor; hani Ankara savaşı sonrasında, Timur'un fillerini doyurmaktan iflahı kesilen köylüler, kendilerini bu yükten kurtarması için Timur'a karşı sözcüleri olmalarını isterler ve Hoca da kabul eder ya. Ancak birlikte huzura çıkarken bütün köylüler tek tek korkudan sıvışınca kendini Timur karşısında tek başına bulan Hoca, ödle köylülere bir ders vermek için "Yüce kağanım, bizim köylüler fillerinizi beslemekten büyük onur duymaktalar, ama haşmetli ordunuza daha fazla hizmet edebilmek için ikinci bir fil talep ederler " der ya, adeta bizim solcular da Oğuz Atay'ı yüce Tarihe karşı şikayet etmek için Marks'tan sözcüleri olmalarını istemişlerdir, ama günlük koşuşturmacalarına dalıp, aile, iş, çoluk çocuk, kariyer falan derken Marks'ı yalnız bırakmışlardır da, onlara iyi bir ders vermek için büyük usta da Tarih'in huzurunda "Yüce tarih, bizim Türkiyeli Solcular Oğuz Atay'ı yeterince bireyci bulmuyorlar, çelişkileri keskinleştirmek için çok daha bireyci, çok daha liberal, en küçük toplumsal bir derdi olmayan, sadece 'kendini arayan' yazarlar göndermeni istiyorlar" diye talepte bulunmuştur.

Ortodokslar "tutarlı" görünmek adına "Tutunamayanlar"dan hala hoşlanmadıklarını söyleyebilir, hatta şimdiki bariz liberal bireyci yazarlara giden yolu onun açtığını bile iddia edebilirler ama biz yine de üzerimize düşeni yapalım ve güzel yazarımıza sol adına itibarını vermeye çalışalım.

Bu yöndeki çabamızın temel iddiası şudur; Oğuz Atay, şimdiki "kendini arayan" Elif Şafak, Aslı Erdoğan vs gibi yazarlarla en küçük bir ortak paydaya sahip değildir. Başka romanlarını bilmem ama en azından "Tutunamayanlar" için bu saptamayı büyük bir kararlılıkla öne

sürebilirim. Oğuz Atay ile Aslı Erdoğan ya da Aslı Erdoğan ile Kafka arasında ancak liberaller ve onların negatif imgesi, aynı madalyonun öteki yüzü olarak ortodoksların düzleştirici, torbacı zihniyeti bir bağlantı kurabilir. Ortodoksların indirgemeci, düzleştirici mantığı sadece edebiyatta değil, felsefede de bizi pekçok değerli kaynaktan mahrum bırakır, kurunun yanında yaşı da yakar. Genel bir liberal/post-modern yazarlar "çingene torbası" içine birbirinden çok farklı Lyotard, Baudrillard, Negri, Deleuze, Foucault, Rorty gibi adamları dolduruverirler, böylece aradaki çok önemli farklar silinir, yeni zamanlar için radikal bir devrimci politikanın olası esinleri de heba edilir.

Post-modernizmin asli fikir babası Lyotard'tır. Bugün kim adını anıyor onun? Ya da kim Baudrillard'ı olası yeni bir sol yükseliş için kaynak olarak sunuyor? Ama Deleuze işte burada! Ondan esinlenen Negri de. Nasıl Oğuz Atay ile Aslı Erdoğan/Elif Şafak eşitlenerek, edebiyattaki olası eleştirel pozisyonlar, gerçekten içten ürünler liberallerin çarpıtmalarına, açık gasplarına terk ediliyorsa, Deleuze'ün de, Lyotard, Baudrillard, Laclau gibilerle aynı kefeye konularak radikal felsefesi harcanıyor ve liberallerin "edebi şölenine" meze olmasına göz yumuluyor. Oysa Deleuze adı, o vıcık vıcık ağzlarına demir leblebi gibi gelmeliydi.

O yüzden haykırılım; Deleuze kökten kurtuluşun arayışı içindeki radikal bir düşündürdür ama Lyotard ve Baudrillard gibiler post-modernizm karşısında çaresizliğin, mutlak yenilginin, sonuçsuz bir nihilizmin çığırtkanlığını yaparlar. Bunları aynı kategoride toplamak, kediyle köpeği dört ayaklı memeliler olarak aynı türden görmek kadar indirgemeci bir mantıktır.

Deleuze bizimdir! Spinoza da, Nietzsche de, Zizek de, Negri de...

Onları Elif Şafak ve Aslı Erdoğan gibilere bırakmak radikal politikaya karşı işlenebilecek en büyük ihanetlerden biridir! Bu yazıda işte bu indirgemenin, alanı nasıl liberallere terk etmek olduğu da gösterilecek. Meydanı boş bulan Elif Şafak ve Aslı Erdoğan gibilerin Deleuze gibi devrimci bir düşünürü nasıl çaldığı ve kendi liberal "bağımsız"- birey kültlerine alet ettikleri, alıntılarla gösterilecek. Ama önce "Tutunamayanlar"ı kovup, edebiyatçıların da herkes gibi dünyalığını doğrultmaya hakları olduklarını savunan "yazarlar"a nasıl geldik ona bakalım. Elif Şafak'ın "Tutunamayanlar"ı mahkum edip, edebiyatçıların da üstelik hiç yüzü kızarmadan, saklama gereği bile duymadan herkes gibi "gücün", "paranın" peşinde koşmaya hakkı olduğunu ne gibi gerekçelerle iddia ettiğini 4.bölümde detayları ile ele adlım ancak yine de kilit cümlesini hatırlayalım;

"Doğrusu, biz edebiyatçının yoksulunu severiz. Az biraz kenarda kalmışını. "Tutunamayan"ını. Öylesi makbuldür."

Bu farklı edebiyatın işlevine yönelik farklı bir perspektifin basitçe dile getirilişi değildir. İdeolojik anlamda bu cümle, olabildiğince konsantre bir taleptir. İdeolojik imaları yüzeyde görünenden çok daha derinlere gider. Bu kısacık cümle, edebiyatın da sisteme entegre olmasını ve herhangi diğer meslekler gibi Aslı Erdoğan'ın da yazılan herşeyin arkasında gördüğü "güç istemi"nin peşinde koşmaya indirgenmesi talebini dile getirir. Edebiyat'ın diğer daha çok para getiren sanatlarla karşılaştırılıp meşrulaştırma çabalarına kanmayalım; burda asıl karşılaştırma Hollywood'un eğlence sektörüyledir. Şafak'ın aslında bir edebiyatçı da niye Steven Spielberg kadar kazanmasın demeye getiriyor. Bizi ilgilendirmez. Kapitalizm parazit star kültürlerini destekler zaten.. Bizi ilgilendiren bu tek kuşla yetinmeyip, ikinci kuşu da, yani edebiyattan muhalif, sistem karşıtı özü de atmakla sembolize olan ikinci kuşu da vurma ölçüsüz talebidir. Şafak da Spielberg gibi işini yapıp milyonları götürme derdinde olsaydı umursamazdık. Ama eğer sosyalistsek ikinci kuşu da vurmasına izin vermemek durumundayız. Çünkü bu "ikinci kuş" bizim özgürlük kuşumuzdur.

"Tutunamayanlar"ın bu sistem içi kariyeristleri rahatsız etmesi bile tek başına bizim ortodoksları külahlarını önlerine koyup, indirgemeci zihniyetlerini sorgulamaları için yeterli bir gerekçe değil midir? Bir sosyalist, hangi farklı öncülden gelirse gelsin, Şafak gibi biriyle aynı

sonuca varıyor olmaktan utanç duymak zorunda değil midir? Böyle bir aynı noktada buluşma, ortodoks sol zihinlerde bir şeylerin radikal olarak yanlış yapıldığını göstermez mi? Ama ben bu bariz gerçeğe yetinmeyeceğim, "Tutunamayanlar"ın bu bireyci kariyeristlerden ne kadar farklı olduğu üzerine düşünmeye devam edeceğim.

"Tutunamayanlar"ın temel izleği nedir? İçine verildiği toplumun tarihsel mirasının, kabuğunu kırmak isteyen, olası yaratıcı potansiyelini açığa çıkarmaya çalışan Türkiyeli aydının önünde Çin Duvarı gibi dikilmesi, yaratıcı potansiyellerin, ait olunan geleneksel muhafazakar yapı yüzünden akacak mecrasını bulamaması değil midir? Peki sadece bu izlek bile başlı başına yerleşik muhafazakar kültüre yönelik radikal bir eleştiri olması anlamında muhalif bir duruş değil midir? Peki Tutunamayanlar'ın bu radikal muhalif duruşuna karşın, örneğin bir Şafak'ın "duruşu" nedir? Yerleşik , üstelik kapitalizmle entegre olma çabasındaki muhafazakar kültüre ve onun egemen değerlerine bir karşı çıkıştan vazgeçip, onunla barışma, onu yeniden keşfetme, aslında ne kadar zengin bir kültürümüz olduğunu "keşfederek" sistemin efendilerine şirin görünme "duruşu" değil midir? Üniversite yıllarındaki bohem varoluşundan sonra tasavvufu keşfetmesinin, aniden vuku bulan bir hidayete erme süreci sonunda olduğuna inanabilir miyiz?

Şafak gibilerin "Tutunamayanları" edebiyattan afaroz etme hevesleri, basit bir çoluğunun çocuğunun rızkını kazanma meşru talebinden kaynaklanmaz. Amaç, edebiyatı muhalif dinamiklerinden, içinde bulunulan kültürün baskıcı, dumur edici, yaratıcı potansiyelleri kötürüm edici otoritesini eleştirmeye yönelik "tehlikeli" izleklerinden arındırma misyonuna hizmet etmektir. Çoluğunun çocuğunun rızkını denkleştirme görünümü altında, egemen muhafazakar kültüre hizmet etmesi sonucunda alacağı paraları meşrulaştırma çabasıdır.

Bu memleketten şimdiye kadar niye bir Dostoyevski, Balzac, Picasso, Mozart, Kurosawa, Michalengelo, Da Vinci, Rimbaud, Goethe, Hawking vs.vs çıkmamıştır? Bizim için büyük olan sevgili büyük yazarlarımız bile, sadece bizim için büyüktür, Kapıkule ya da Cilvegözü kapılarından çıktığınız anda kimse için birşey ifade etmez. Sadece bizi anlatırlar. "Tutunamayanlar"da anlatılan trajedinin başka bir dile çevrilmesi mümkün değildir. Türkiyeli olmayan hiçbir entelektüel neyi anlattığını anlayamaz, mümkün değil!..

Peki bizdeki "yaratıcı" faaliyet neden hep yerel kalmıştır? Tuttuğu takım Avrupa'da başarılı olamayınca, sebebi batılıların bizden hoşlanmamasına, bizi çekememelerine bağlayan futbol taraftarları gibi, bu soruya subjektif bahanelerle mi cevap arayacağız yoksa anlamaya mı çalışacağız? Kendi adıma bu ikincisini yapmaya çalışacağım

Sözkonusu yerelliğin en büyük nedeni bence içinde bulunduğumuz muhafazakar kültürdür. Herhangi büyük bir evrensel başyapıtı alın, sahip olduğu adeta ürkütücü karmaşıklıkta kompleks kurgu, sayısız referans düzeyine bizde yazılan en iyi romanın dahi ulaşmasının mümkün olamayacağı açığa çıkar. Bizde sadece estetize edilmiş bir düz anlatı vardır, romanımızda felsefe yoktur.

James Joyce'un "Ulysess" romanı ile birlikte yanında 800-900 sayfalık bir "Ulysess'i Okuma Rehberi" de satarlar burda. Havuz başında güneşlenirken okunabilecek türden bir kitap değildir. Aslında, Rus klasikleri gibi "kolay okunabilen" büyük eserler bile kolay değildir. Önplandaki kurgu sadece okuru anlatıya bağlamak içindir. O yüzden Melih Cevdet Anday "büyük eserler en az iki kere okunmalıdır" demişti bir köşe yazısında. İlki merakı gidermek için, ikincisi de yazarın asıl derdini, neyi anlattığını kavramak için. Peki bizde şimdi pazara sürülen "romanlarda" sözkonusu olan böyle kompleks bir anlatı mıdır yoksa yazar "özne konumunu" dolduran bir memurun "Sevgili Günlük" diye başlayan ilk "yazarlık" deneyimlerinin , kamusal alanda tekrar edilmesi midir?

"Gerçek romanlarda" aslında neler anlatıldığını, nasıl derin referansları olduğunu görmek için Zizek okumak gerekir. Mesala Henry James'i ele alalım; dev yazar klasmanında bile değildir

aslında değil mi? Ancak Zizek'in bir Henry James analizini okuyun da, böylesi az bilinen bir yazarın bile anlatısını nasıl dahiyane bir çatı, nasıl çetrefil karakter analizleri üzerine kurduğunu görün. Ha bunları "büyük batı kültürü" karşısında ezilip büzülelim diye anlatmıyorum, olayı biz Türkiyelilerin yeteneksizliğine de getirmek istemiyorum. Hala "Tutunamayanlar"dayım, onun temel sorunsalını kendimce açıklamak amacım..Devam edelim..

Kuşkusuz, biz Türkiyeliler ile Batılılar arasında genetik farklılıktan dolayı yaratıcılık düzeyleri farklıdır gibi tersten-ırkçı bir pozisyondan konuşmuyorum. Futbol camiasında bir geyik vardır; "Arda/ Emre / Rıdvan Brezilyada ya da Arjantin'de doğmuş olsaydı bugün Messi'den daha değerli oyuncu olurdu". Futbol için doğru mu bilemem ama belli ölçülerde yaratıcı faaliyet için doğru olduğunu düşünüyorum. Ancak edebiyatla ya da felsefe ya da genel anlamda sanat ile futbol arasında bu konu bağlamında bir fark var. Futbol'daki geyik bir komplo teorisine dayanır. Biz Müslüman olduğumuz için Avrupalı bizim çocuklarımızın çok başarılı olmasını istemez. Ancak yaratıcı düşünsel faaliyet de sözkonusu olan neden çok daha farklıdır; Özgür yaratıcı faaliyetin beslenebileceği tarihsel referanslar, tarihsel birikim yoktur bu topraklarda. Derrida'nın yapıçözümçü felsefesinin gösterdiği gibi, birbirinden bağımsız yalıtık bireysel metinler yoktur aslında. Batı kültürünün ürettiği bütün metinler 2500 yıldır yazılmakta olan tek bir metindir aslında, birbirleriyle sonsuz bir referans, gönderme zinciri içinde yer alırlar. Derrida yapıçözümüyle, aynı temel izleklerin nasıl farklı biçimlerde yeniden yeniden üretildiğini gösterir. Başka bir ifadeyle bütün bir batı kültürü, kompleks bir "metinler-arasındalık" durumundadır. James Joyce'dan ya da Thomas Mann'dan girip Plato'dan ya da Tarsuslu St.Paul'den çıkarsın. Bu sonsuz gönderim zincirinin bir başka temel koordinatı daha vardır; Judeo-Hristiyan birikimi. Batılının kendi dinine yaklaşımı, karşısında huşuyla ve korkuyla durulacak, anlaşılmayan ulvi bir söze yaklaşım gibi değildir. Bizde ibadet kendi dilinde bile yapılmaz; anlamadığımız arapça ile yapılır. Sıradan biri ne anlatıldığı hakkında en küçük bir fikre bile sahip değildir. Ama Hristiyan ya da Yahudi kendi dili ile ibadetini yapar. Dolayısıyla ibadet bile aslında günlük, ailevi bir felsefi tefekkür haline gelir. Dinsel ve felsefi referanslar batıda günlük hayat içinde popülerleşmiş, sıradanlaşmıştır, hit TV dizilerinde, Simpsonlar'da South Park'ta, Family Guy'da, Lost'ta her zaman bir İncil referansına dayanan bir konu olur. Bütün espirinin dayandığı referanslar vardır. Hadi bizde Kuran'a benzer bir referans yapın da görelim.

Bu sebeplerden ötür, "yarışa", vasat bir batılı yazar bile Türkiye'li bir yazardan fersah fersah önde başlar. Vasat/ortalama bir batılı aydın bile, bizim sağlam entelektüelimizden çok daha fazla kavramla, kültürel referanslarla ve mitsel imgelerle düşünür . Bizde entelektüel derinliğin gösterisi gibi algılanan antik yunan mitolojisine, Judeo-Hristiyan kültüre yönelik imgesel, metaforik, alegorik ya da teolojik göndermeler, bir batılının sıradan günlük dilinde sıradan deyimler olarak yer edinmiştir. Sıradan bir batılı 2500 yıllık birikim içinden konuşur, bizler ise kendi bireysel hayatlarımızın tarihi ile sınırlı olarak konuşuruz. Okulda öğretildiği kadarıyla bir birikime sahip oluruz. Hayatın kendi normal akışı içinde aktarılan "sıradan" bir birikim yoktur.

Ne demek istediğimi daha iyi anlatmak için Lost dizisine bakalım; nelere referans var? Bir defa standart Judeo-Hristiyan referanslar; Jacob, Benjamin. Sonra Felsefi göndermeler; Rousseau, Locke, Bakunin, Hume, Bentham. Ardından teorik quantum mekaniğine ve astro fiziğe göndermeler; paralel evrenler, zaman ve mekanın göreliliği vs. Ha bütün bunların eklektik bir üslupla yapıldığı açık. Ancak yine de bu kadar popüler olmasında bizi düşündürmesi gereken bir yön yok mu? Lost üzerine tartışma forumlarına bir girin insanlar neleri tartışıyor bir görün. Lost'un bizdeki karşılığı ne; Kurtlar Vadisi. Şu bizim solcuların bile seyrettiği, TV'lerimizdeki ipinden boşanmış gibi art arda gelen dizilerde böylesi kompleks referanslar yapılarak reyting yakalanabilir mi?

Gelelim "Tutunamayanlar"a; Sevgili Oğuz Atay'ın anlatmaya çalıştığı tam da bu kültürel birikimsizliğimiz, felsefesizliğimiz, sürekli bir şimdi içinde yaşamak zorunda kalarak, boşlukta

durmamız değil midir? Bir batılının sahip olduğu türden kültürel tarihsel koordinatlar içinde yer alıp, bir metinler-arasındalık durumundan beslenme şansımız yoktur. Bir batılı İncil'den aldığı sayısız referansla yazar. Bizde Kuran'dan alınan referanslarla yazan var mı? Sonra Antik Yunan Mitolojisi ve Tragedyası bir başka beslenme kaynağıdır batılının. Peki biz Türkiyelilerin Dedem Korkut masallarından, Ergenekon mitinden ve Elif Şafak'ın keşfettiği Tasavvuf'tan başka hangi kaynağımız var? Turgut Özben ya da Selim İleri, büyük bir kitaplık karşısında durup "Birgün Bütün bu Kitapları Okuyacağım" derken hangi durumu dile getirir? Aslında binlerce yıllık açığı kapayacağım demek istemez mi? Ancak sonraki bir bölümde, galiba Dedem Korkut'tan bir masalın parodisini yapar sayfalar ve sayfalar boyunca.

Oğuz Atay adeta haykırmaktadır "Ne Yapayım Eldeki Malzeme Bu. Bu Malzemeyle benden bir Dostoyevski olmamı nasıl beklersiniz?"

Bu yönü dışında, "Tutunamayanlar"ın popüler, vulgar kavranışında bile yerleşik kültüre karşı bir eleştiri yok mudur? Adeta, bu ülkede yaratıcı bir varoluşun peşine düştüğünde bir banka memurundan bile daha az itibarlı olursun demez mi?

Fikirlerine katılırsın ya da katılmazsın, ama "Tutunamayanlar" yerleşik kültüre yönelik bir eleştiridir. Doğulu bir kültür içinde sıkışıp kalan, çıkış bulamayan yaratıcı dürtülerin kendi içinde patlamasını anlatır. Bu özelliğiyle, Atay'ın niyeti değilse bile, "Tutunamayanlar" biz 80 sonrası solcuların da trajedisini anlatmaz mı?

Peki Aslı Erdoğan ne anlatır kendinden başka? Peki anlattığı kendinde edebi ürün olarak algılanabilecek ne olabilir şimdi de ona bakalım:

Beslenilen Uzun Bir Tarihi Yaratıcılık Birikimi Olmadan Edebiyat Mümkün Müdür?

"Tutunamayanlar"ın üzerine ağıtlar yaktığı, otoriter, baskıcı, despot egemen kültürün boynuna taktığı boyunduruğun yüzlerce yıllık ağırlığı altında ezilen, çıkış yolu bulamayan yaratıcı potansiyelin içinde kendini bulduğu çaresizlik ortamında "bireysel" edebiyat mümkün müdür? Edebiyatın bir türü olup olmadığı ayrıca tartışılabilir bir şeylerin çıkacağı kesindir de, çıkacak olan bu şeyler bizi ilgilendirir mi ?

Batının 2500 yıllık metinler arasındalık durumundan yoksun, günlük varoluşunda dinin ve mitolojinin günümüze kadar gelen birikiminden habersiz bizim bireyimiz, sırf yüzlerce yıllık yerleşik kültürün biraz dışında fikirler üşüşünce kafasına, çok otantik duygulanımlar yaşıyor olduğu yanılsamasıyla hemen kaleme sarılır. "Tutunamayanlar"ın betimleye çalıştığı ve yakındığı ortama verilen, "bağımsız" "derin" kişi, üç beş kitap okumakla edindiği "birikim" sonucunda başkalarına anlatamaya değer şeyler düşündüğüne inanır Zira, bu tarihsel birikimsizlik ve metinler-arasındalık durumunun eksikliği ortamında, yaşamın kendisiyle başlayıp, kendisiyle bittiği sanısına kapılır. Binlerce yıllık kadim bir konu, çok özgün bir çağrışım gibi anlatılmaya değer bir şey gibi parıldayıverir bir anda. Mesela ölüm ya da varoluş konusunu alalım; bırakalım sonraki 2500 yıl boyunca üzerine yapılan sayısız çeşitlemeyi, Antik Yunanda, Homer destanlarında, Sophokles, Aiskhylos tragedyalarında ölüm/varoluş konusu ham/ontolojik haliyle işlenmiş ve bitmiştir zaten. Sonraki 2500 yılda gelenler Antik Yunan'dan devraldığı konuyu basit bir yeniden ısıtmanın ötesinde, kendi penceresinden işlemişlerdir. Dolayısıyla ölümün varlığını keşfetmek ve onun hakkında yazmak değildir yazarın işlevi. Her bir okuyucu zaten farkındadır ölümün ve varoluşun korkunçluğu karşısında ezilmektedir. Eğer özgünsen, herkesin hissettiği bir temayı, süslü bir dille anlatmak değil, bu kadim mesele karşısında, okuyucularına onların kendi başlarına bulamayacağı ne gibi bir perspektif sunduğunu gösterebilmek olmalıdır işlevin. Diğer türlü zayıf bir kurguya ve karakter çeşitlemesine dayanan düz anlatı, binlerce yıldır yapıyor zaten.

Oysa bizim post-modern yazarlarımız, 2500 yıldır zaten binlerce defa işlenmiş bir konuya özgün bir bakış açısı geliştirmekten ziyade -ki bu, onların sandığından çok daha büyük ve

acılı bir süreç olmak zorundadır. 2500 yıl boyunca söylenmemiş yeni bir lafı nasıl edebileceksin?- sırf bu temaların akıllarına gelmiş olmasının, herhangi bir insanın zaten hissediyor olacağı bu meseleleri anlatmanın kendi başına yeterli olacağı sanısına kapılırlar. Oysa zaten bilinen meseleler değil midir bütün bunlar herhangi bir roman okuyucusu için?

Bunlar var biliyoruz. İyi de sen bu bilinenler karşısında özgün ne sunuyorsun bana?

Sevdiği kızı, yoksul ve çulsuz diye vermemeleri üzerine kaçırın, hapse giren bir anadolu delikanlısının, yaşadıklarının herkesin ders çıkarması gereken çok önemli meseleler olduğu sanısıyla "Hayatımı yazsam roman olurdu" fikrine kendini kaptırması gibi, bizim yazarlarımız da varoluşun ve insanlık durumu denen şeyin herkesin yaşadığı kadim meseleleriyle salt yüzleşiyor olmakla, başkalarına anlatmaya geçecek şeyler keşfettiği fikrine hemen kapılverirler!

Kadim meseleler karşısında başkalarının düşünemeyeceği ne sunuyorsun ona bakalım. Sıradan okuyucunun araştırıp takip etmesi pek mümkün olmayan düşünürlere, nasıl olsa kimse okumuyor, geçek fikirlerini nereden bilecekler kurnazlığıyla üç beş yalan yanlış referans yaparak, özgün bir açılım geliştirmiş oluyorsun ki..

Neyse bunlarla uğraşacak değiliz. Bize ne. Ne yazarlarsa yazsınlar. Kapitalizm bu. Alıcısı olduğu sürece herkes istediği malı piyasaya sürer. Bütün bu beş bölümlük dizi boyunca beni asıl ilgilendiren ideolojik eleştiri boyutuna gelelim, radikal düşüncenin gaspedilmesine. İşte müdahale burayadır.

Deleuze'ün Göçebe'sinin, Aslı Erdoğan "Göçebe"liğiyle Alakasını Kurmak İçin Ne Gerekir?

El Cevap; Hande Ögüt gibi, kadının özgürleşme sorununu toplumun, özel mülkiyet ilişkileri ile daha kronikleştirilen, çok katmanlı iktidar ilişkileri koordinatları içinde değil, naif bir "Bir Kadın yaptıysa koşulsuz doğrudur, erkek yaptıysa yanlıştır" dualist mantığında, "I shot Andy Warhol" filminin konu edindiği gerçek hayattan alınma öykünün kahramanı türünden partizan bir "feminist" olmak. Ya da söz söyleme sanatında metafor kullanımından bihaber olacak kadar cahil, ya da radikal ama popüler bir düşünürü "nasıl olsa kimse bilmiyor istediğim gibi kullanırım" kurnazlığına gidebilecek kadar etik bir duruştan yoksun, kötücül bir ruha sahip olmak.

İşin insanı kahreden tarafı, Hande Ögüt'ün, bizim sitede de tanıtılmış olan Mesele dergisinin yazarlarından biri olması. Burada yapılan tanıtımlardan çıkardığımız kadarıyla ve yazar kadrosundaki bir iki isme bakarak Mesele dergisinin, egemen medya çarkları dışında yer alan, "solcu" bir dergi olduğunu anlıyoruz. Taraf'a verdiği mükemmel bir cevabıyla bildiğim, ve hakkında liberal hegemonyaya karşı sıkı duruşu olan biri izlenimi edindiğim Foti Benlisoy'un da bu dergide yazıyor olması üzüntümü katlıyor. Hande Ögüt gibi Deleuze'u Aslı Erdoğan'a yakıştıran birine karşı gerekli cevap nasıl verilmez? Bu özensizlik kabul edilebilir mi? Aslında işte burada solumuzun, politikadan sadece reel politikayı anlıyor olmasının bir ipucu daha çıkıyor gibi geliyor bana. Asli önemde olan iktidar/devrim mücadelesidir, gerisi fasa fisodur mantığı.

Bu mantık yüzünden ne çok alanı liberallere terk ediyor, bariz gaspları, çarpıtmaları fark edemiyoruz..

Arkadaşlar, Deleuze bilinen bütün olası evrenlerde, bilinen bütün zaman ve mekanda Aslı Erdoğan gibi bireyci bir yazarla asla birlikte anılamaz. Bu geometrik kesinlikte bir saptamadır, bunun yorum farkı falan yoktur. Deleuze'ün Aslı Erdoğan ile ilişkilendirilmesi utanç verici bir yanıltır, bunu fark etmemek veya görmezden gelmek, geçiştirmek, umursamamak ise daha büyük bir yanıltır. Niye bu ülkede kimse böyle bariz bir çarpıtmaya ses çıkarmaz? Düşünce

alanını niye bu kadar sahipsiz bırakıyoruz? Kimsenin umursamıyor görüldüğü işi üstlenmek zorundayız..

Bakalım Aslı Erdoğan ve Elif Şafak gibilerinin bilinen burjuva bireyci duruşlarına karşı Deleuze'ün konumu nedir? Her şeyden önce, Deleuze için, "Göçebe" neyi ifade eder?

Göçebe, her şeyden önce bir eğretilemedir. Literal anlamının çağrıştırdığı gibi oradan oraya göçen bir topluluğa, hele hele tekil bir bireye gönderme yapmaz. Deleuze'cü "Göçebe" Hande Ögüt gibilerin literal olarak anladığı şekliyle, sırtına çantasını, cebine 100 dolarını alıp "kendini aramak" için Brezilya'lara egzotik geziler yapan Aslı Erdoğan değildir. Ya da bir Japon turist değildir. Bir kere göçebe Deleuze'ün anladığı haliyle hiçbir şekilde bir bireye gönderme yapmaz. Göçebe/Nomad varoluşu birbirine sıkı sıkıya bağlı bireylerden kurulu kolektif bir öznelliğe gönderme yapar. Deleuze'deki kullanımı geçelim, literal anlamıyla bile "Göçebe" tekil bir şahsa gönderimde bulunmaz. Göçebe olma durumu olası her evrende kollektif bir entiteye gönderme yapar, "kendini arayan" bir bireye değil. Bunlardan daha önemlisi ise, Göçebe olmak yerleşik iktidar yapılarına karşı olma boyutunu içerir. Deleuze ve Guattari'nin "Göçebe" eğretilmesini kullanmasının nedeni de bizatihi bu yerleşik güç ilişkilerinin dışında, iktidar hiyerarşisi içine sokulamayan topluluklar olmalarıdır Göçebelerin.

"Göçebe" ile aşağı yukarı aynı tınılara sahip olan Barbarlık'tır söz konusu olan, yani Roma'nın duvarlarını döve döve sonunda bu dev iktidar odağını yıkan "Barbarlık"tır söz konusu olan, sırt çantası ile orda burda kendini arayan yitik bir birey değil. Öyle olmadığını anlamak için Deleuze & Guattari'nin bağlantılı diğer kavramlarına bakalım;

"Yersizyurtsuzlaşma" / "deteritorialization"

"Göçebe" "topluluk", güç ilişkilerinin çökmesine izin vermez, bütün iktidar yapılarını "yersizyurtsuzlaştırır", bozar, yıkar. Roma'ya saldıran göçebe "barbarlar" gibi. Kendi içinde bir liderin mutlak otoritesini de rededer, radikal bir demokrasi ile topluluğa en fazla katkısı olacak, rüşünü ispat etmişlere geçici süreyle liderliği verir. Bütün Pagan barbarlarda "iktidar" böyle işler.

Doğadan bir örnek verelim; aslan topluluğu, "yerli- yurtlu", hiyerarşik, otoriter bir toplulumu sembolize ederse, kurt sürüsü de yersizyurtsuzlaşmış, leadersiz, kollektif bir toplumu. Erkek aslan topluluğun koşulsuz şartsız yegane lideridir. Bütün gün topluluğa en küçük bir katkıda bulunmaksızın uyur, bu arada dişiler avlanır ve çocukları büyütür. Kurtlar arasında da bir Alfa erkeği ve dişisi vardır, ama iktidarları mutlak değildir. Sürünün kollektif yararını sürdüremez hale geldiğinde yerine herhangi bir başkası Alfa erkeği ya da dişisi olur.

"Göçebe" kollektifin varoluşu mevcut güç ilişkilerini sürekli bir yersizyurtsuzlaştırması ile karakterize olur.

"Rhizome"

Deleuze'ün "göçebe"sinin bir başka karakteristik özelliği ise, her uçtan, her yönden, başka kendilikler ile yatay düzlemde eklemlenerek, bir hiyerarşi yaratmadan çoğalmasındır. Deleuze, toplumsal yapıların ikti türüne örnek vermek için botanikten bir kavram çifti kullanır. İlki ağaçsı/arborescent yapılardır, dikey olarak büyür. Bir ast-üst ilişkisi vardır, sadece altta köklerin, üstte dalların büyümesi mümkündür. Bunun karşısında rhizomatik yapılar vardır, çilek ya da çimen gibi. Tek bir çilek, ait olduğu tarhtan çekilip alınamaz, zira aynı kökten beslenir. Çilek ya da çimen, bitimsiz her yönde çoğalır, üstte de altta da iç içe geçmiştir, tek bir çilek ya da çimen bireyi lokalize edilemez, birey çilek iç içe geçmiş bir bütünün, her yönde eklemlenlenmiş bir parçasıdır.

Deleuze'de "Göçebe" kavramının bu gibi tartışmasız mutlak kolektif bir gönderimi varken

bakalım, Aslı Erdoğan'a "Göçebeliği" neden layık görmüş Hande Ögüt. Buyrun Aslı Erdoğan röportajı;

<http://www.yuksekovahaber.com/haber/asli-erdogan-ile-soylesi-18678.htm>

Uçağa atlayıp Brezilya'da cebimde 100 dolarla yeni bir yaşama başlayacak gücüm yok. Ama eskisi kadar istiyorum gitmeyi. Şu an bir partnerim olsa ve kalk gidelim dese, bir dakika bile durmam.

(...)

Kendi ormanımı yazmak bana hep zor gelir. Onun için bir yolculuk yazarıyım ben. Evimden ne kadar uzaksam, bulunduğum yerle o kadar özdeşleşiyorum.

Ne kadar nesnel olunmaya çalışılırsa çalışılsın kişinin öznelliği bir şekilde devreye girer. Benim de bu yazdıklarımda kendi önyargılarım, öfkem nesnel düşünme çabasını sekteye uğrattığıdır ama şu yukarıdaki satırlardan çıkan Aslı Erdoğan'ın bildik "alıp başımı gideceğim bu diyarlardan" yaklaşımının, Deleuze'ün aktardığım "Göçebe"siyle bir alakasını kim kurabilir, "kadın dayanışması" içindeki feministlerden başka?

Şimdi bu gaspettikleri Deleuze'ün bireycilikten ne kadar uzak olduğunu, tam aksine bütün felsefi külliyatının yalıtık, bağımsız, kendi eylemlerinin faili özne kavrayışına bir meydan okuyuş olduğunu "sezilebilmesi" için başka alıntılara geçelim;

Radikal Kolektif Felsefenin, Liberal Bireyci Gaspı

Elif Şafak her fırsatta, her röportajında "özellikle" Deleuze ve Spinoza okuduğunu belirtir. Hatta birinde Zizek'i de kaynakları arasında gösterir. Güler misin ağlar mısın? Nasıl benim gibi bazılarının anti-fenerliliği Galasaraylılığından daha belirleyici ise, Zizek'in anti-liberalistliği de Marksistliğinden daha belirleyicidir, bir liberalden daha fazla nefret edebileceği herhangi bir şey yoktur herhalde. Ama gel gör ki, bizim gibi meydanın boş olduğu bir ülkede tipik bir liberal Zizek'i kendine kaynak gösterebiliyor, kendi sonsuz arayışı içinde sırtında çantasıyla, egzotik diyarları gezen biri de Deleuzyen göçebe oluyor. Neyse lafı daha fazla uzatmadan, Deleuze'ü, Thoburn yardımıyla biraz daha yakından tanıyalım;

1. "Yaşam ve yazım, sanat ve yaşam yalnızca majör edebiyat bakış açısından karşıttır" - Deleuze & Guattari (Kafka: Minör Bir Edebiyat İçin": 41)

Bu satırdan şu anlam çıkmaz mı; "kendi ormanına" dalarak bir yazım mümkün değildir. Yaşam, neye gönderme yapar? İçinde bulunduğu toplumla kompleks bir ilişkiler çoğulluğu içinde bulunmaya değilse neye?

2. "Minör olmak 'ustaların dillerinin tümünden nefret etmek'tir" Deleuze & Guattari (Kafka: Minör Bir Edebiyat İçin": 26)

Şimdi böylesi anarşizan bir lafı edebilen bir adamın adı, kendi bireysel kültünü yaratma peşinde olanlarla nasıl birlikte anılabilir, takdiri okuyucuya bırakıyorum.

3. " (...) Öte yandan bir 'minör dil', molar kimliğin 'yersizyurtsuzlaşma" sürecine içkin bir dildir. Kimlikler arası bir iletişim sürecinden çok, kimlikler boyunca ve onlara karşı bir yaratma sürecidir. - Thoburn 'Deleuze, Marx ve Politika' sh-49

Kimliklere karşı bir yaratma sürecinden bahseden biri, Elif Şafak gibi kimlikleri stabilize etmekten başka birşeye yaramayan farklılıklara saygı, bir arada yaşama mentalitesindeki birine iyi gelebilir mi? Karar yine okuyucunun.

Deleuze'ün Egemen sistemin hizmetinde olarak gördüğü "majör/molar edebiyat" hakkında Thoburn neler söylemiş bir bakalım, ondan sonra bu betimlemenin bizde kimlere işaret ettiğinin soralım;

4. Majör bileşimde otonom, tikel ya da bireysel ilgiler kendilerini gerçekleştiren bir ihtişama yükselebilir; çünkü toplumsal, molar bireysel biçimin bir kolaylaştırıcısı olarak varolur. Elbette bu bireysel ilgiler, herhangi bir toplumda diğer ilgilerle karşılaşır; ancak ilişkilerde gerçek yoğunluk yoktur, çünkü her bir bireysel ilgi "dışlayıcı ayrılma" (ya şu kimlik ya da bu, ama asla ikisi arasında değil) olarak gizli tutulan bir içsel uzamla benzer bir ölçektir. - Thoburn a.g.y sh 52-53

Majör edebiyatlarda ... bireysel ilgi (ailesel, evliliğe ilişkin vb.) daha az bireysel olmayan başka ilgilerle birleşir; toplumsal çevre salt bir ortam ya da artalan olarak hizmet eder; bu öylesine doğrudur ki, bu Öedipal sorunlardan hiçbirisi özellikle vazgeçilmez ya da kesinlikle zorunlu değildir, ancak hepsi geniş uzamda tek birşeye dönüşür" Deleuze & Guattari a.g.y :17

Burda özellikle dikkat etmemiz gereken önemli bir ayrıntı var, ne diyor Deleuze; "Toplumsal çevre salt bir ortam ya da artalan olarak hizmet eder". Zizek de benzer bir yorumda bulunur, Holywood filmleri, sıradışı, politik bir konuyu bile ele aldığında, toplumsal olan arkaplanda, Amerikan çiftin ateşli aşkları için arkaplan vazifesi görür der. Asıl anlatılmak istenilen, tipik bir Amerikan çiftinin fırtınalı aşkıdır. Bunun için Warren Betty'inin "Kızılar"/"Reds" filmini ve "Under The Fire " filmlerinin örnek verir. Bolşevik devrimin en ateşli anında, Lenin kitlelere nutuk atarken, amerikalı çift de orgazma ulaşmak üzeredir. Bizdeki sol temalara şöyle bir değinen, ama aslında bütün derdi yine kendini anlatmak olan yazarlarda da öyle değil midir durum? Kürt meselesinden girerler, kendilerinden çıkarlar, işkenceyi masayı yatırır ama lafın ucu yine kendilerine gelir. Neyse yukarıdaki 4 nolu pasaj bizde kimleri betimler? Unutmayalım majör/molar edebiyat, Deleuze'ün karşısına Kafka ile çıktığı sistem içi edebiyattır. Bu da Aslı Erdoğan'ı Kafka'ya benzetme cahilliğini gösterenlere ithaf olunur.

Buna karşın Kafka ile örneklenen minör edebiyat nedir ona bakalım;

5. Minör bileşimde tikel ve toplumsal arasındaki ilişki çok daha karmaşıktır. Minör bileşimde toplumsal çevre her şeydir. "Bireysel ilgiler" vardır, ancak hiçbir özdeşlikçi uzam olmadığından, her bireysel ilgi, kısıtlı ve birbirine farklı biçimler ve ölçeklerdeki pek çok farklı bireysel ilginin, ki bunların tümü kendilerini kateden ve birleştiren toplumsal güçlerle yakın temas içinde bulunur, bir bileşiminden oluşur.

Şimdi, Aslı Erdoğan'ın "kendi ormanında" çıktığı yolculukların, "bütün bireysel ilgileri kateden ve birleştiren toplumsal güçlerle yakın bir teması" var mı? Yani Aslı Erdoğan'ın Kafka'nın minör edebiyatıyla alakası olabilir mi? Kafka'nın minör edebiyatının betimlemesi yukarıda, Aslı Hanım'ınki de burada;

<http://www.yuksekovahaber.com/haber/asli-erdogan-ile-soylesi-18678.htm>

6. (...) minör edebiyat, geleneksel edebi üretim koşullarında faaliyet göstermez. Kafka 'okullar' ve 'dergiler'den minör edebiyatların polemik, tartışma ve çekişme alanı olarak söz eder. Görünüşte önemsiz bir tema, bu çevrelerde derinlemesine tartışılır ve bir yorumlar çokkatlılığı ile doldurulup bu çokkatlılığa tabii kılınır

Bunların hangisi "Deleuze"cü Şafak ve ya "göçebe" Erdoğan ile ilişkilendirebilir? Hangi "okul" içinde yer alırlar, hangi "dergi" çevresinde, diğerleri ile birlikte bir "yorumlar çokkatlılığı" oluştururlar. Demek ki Minör edebiyat arıyorsanız, kişisel kültlerini kurma peşindekilere değil, e-Hayalet gibi yapılarla bakacaksınız.

7. Minör anlamsıza değil, kimliksizliğe işaret eder. Aslında kimlik yersizyurtsuzlaşması "gerçek" le -ilksel madde makinecililiği- bir bağlanma olduğu için, dünya ilişkin daha büyük bir anlayışa içkindir.

Görüldüğü üzere, Erdoğan kendini arayıp dururken, Deleuze kendini kaybetmekten, kimliksizleşmekten, kimliği yersizyurtsuzlaştırmaktan bahsediyor. Bu iki taban tabana zıt pozisyon yan yana gelebilir mi?

8. Minör edebiyat tamamen farklıdır; onun kısıtlı uzamı her bir bireysel sorunu derhal politikaya bağlanmaya zorlar. Böylece bireysel ilgi daha zorunlu, vazgeçilmez, abartılı hale gelir, çünkü bütün bir öteki öykü, onun içinde titreşir, Bu şekilde, aile üçgeni kendi değerlerini belirleyen -ticari, ekonomik, bürokratik, yasal- öteki üçgenlere bağlanır. Deleuze & Guattari a.g.y - 17

Kafka'nın bu politikaya bağlanan bireyselliğine karşı, bizimkilerde tam tersi olmaz mı? Politik olan hemen bireysel olana indirgenir. Gregor Samsa'da "bütün bir öteki öykü" toplumun öyküsü tütneşir, keza "Tutunamayanlar"da da..Peki Erdoğan ve Şafak kahramanlarında ne titreşir?

9. Deleuze ve Guattari, iki yazarlık modelini ret ederler; kolektif "temsil" (yani ajitatif "toplumcu gerçekçilik" Ö.K) ve bireysel "usta". Minör "Bileşimde herbşey kolektif bir değer üstlenir" (D&G a.g.y 17). ...yazar, yazının bir topluluktan ayrılmış otonom bir yazarın ürünü olduğu bir bireysel usta yazar değildir. Bunun yerine minör yazarlık, bir kültürün kısıtlı koşullarında ortaya çıkan bir 'kolektif sözcelem'dir - belirli yazarlar tarafından belirli uğraklarda ifade edildiğinden, kolektif sorunun olgunlaşması ve çoğalmasıdır; (Thoburn a.g.y s 63)

"Aslında bir minör edebiyatta yetenek kesinlikle bol olmadığından, şu ya da bu "usta"ya ait ve bir kolektif sözcelemden ayrılabilen bireyselleşmiş bir sözcelem olanağı yoktur. Aslında yetenek kıtlığı gerçekten yararlıdır ve bir ustalar edebiyatından başka bir şeyin kavranışına olanak tanır; her bir yazarın bireysel olarak söylediği şey, zaten ortak bir eylem kurar ve söylediği ya da yaptığı şey, başkaları hem fikir olmasa bile, zorunlu olarak politiktir." D & G a.g.y 17

Ya allah aşkına bu söylenenlerle Şafak veya Erdoğan arasında en küçük bir ilgi kurulabilir mi? Deleuze'ün derdiyle bunların perspektiflerinin taban tabana zıt olduğu açık değil mi? Bunların yazdıklarının hangi biri "kolektif bir değer üstlenir"?

10. Ayrıca, (topluluğun kısıtlandığı gibi kısıtlanan) usta yazarların yüceltilmesine yer olmadığından, yazar-işlevi çevre boyunca yayılır; öyle ki kolektif ve yazar, her ikisi de devamlı bir geri besleme süreciyle birbirlerinde içerilirler.Thoburn a.g.y 64

Şafak'ın diyelim "geribeslendiği" Fethullah Cemaati var, Erdoğan hangi kolektiviteyle bir geribesle(n)me ilişkisi içinde?

Geçerken, İtalyan komünisti Bordiga'dan bir alıntı yapalım;

11. "Bütün metaların kendilerini üretenlerin ismini taşıması, bütün fikirlerin altında yazarının imzasının yer alması, her partinin kendi liderinin adıyla tanınması....burjuva dünyasının özelliğidir. Bizimki gibi eserler, yalnızca zor, zahmetli ve burjuva reklam teknikleriyle, insanlara hayranlık ve yaltaklanma iğrenç eğilimiyle desteklenmemiş olmak kaydıyla başarılı olabilir" aktaran Thoburn, a.g.y 68

Bordiga'yla Deleuze'ün ne kadar yakın olduğunu göstermek için, "Bin Yayla"nın önsözünde

kendi adlarını kullanmış olmaktan dolayı özür dileyişini hatırlatmak isterim. Bir de büyük ustadan bir alıntı;

12. "Her ikimiz de popüler olmakla alay ediyoruz. Başka pekçok şey yanında, herhangi bir kişilik kültüne duyduğumuz iğrenme bunun kanıtı...komunistlerin gizli cemiyetine ilk kez katıldığımızda, bunu onların herhangi bir otorite kültürünü destekleyen bütün statüleri feshetmeleri sine quo non (olmazsa olmaz) koşuluyla yapmıştık." Marx, aktaran Thoburn a.g.y 68

Garibim Marx; iğrendiği şeyin kendi başına geleceğini görseydi ne düşünürdü acaba?

13. "(...) minör politika (...) toplumsal ilişkilere ve onların kimlik ötesi oluş olanaklarına yönelen bir politikadır. Thoburn a.g.y 86

14.. Esasen bu tür bir bağlanma çevresi, asla bir halkın ya da onun temsilcilerinin, usta yazarların kendini gerçekleştiren ihtişamına yerleşmez.

Bilmiyorum bu alıntılardan sonra, Deleuze'ün şu ya da bu en önemsiz kavramının, Aslı Erdoğan veya Elif Şafak gibi liberal bireyci varoluşu olumlayanların soyuyla şöyle ya da böyle herhangi bir şekilde ilişkilendirilmesini gasp ya da tecavüz türü ifadeler dışında tanımlamak mümkün mü?

İşte solun biçimsel ama içeriksiz "radikalizmi" sonucunda, burnumuzun dibinden, bize ait olanlar böyle gasp edilir.

3 Mayıs 2010